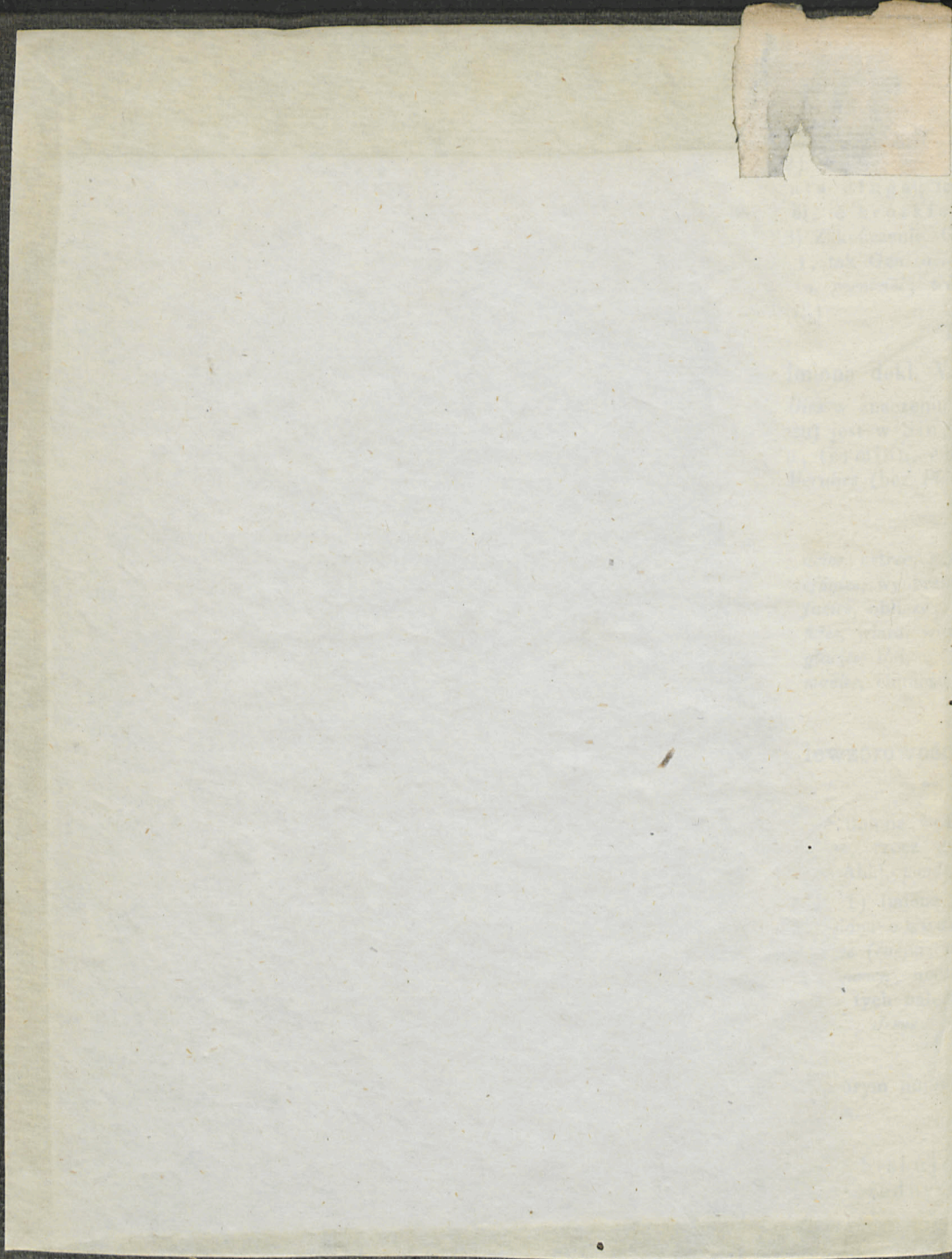

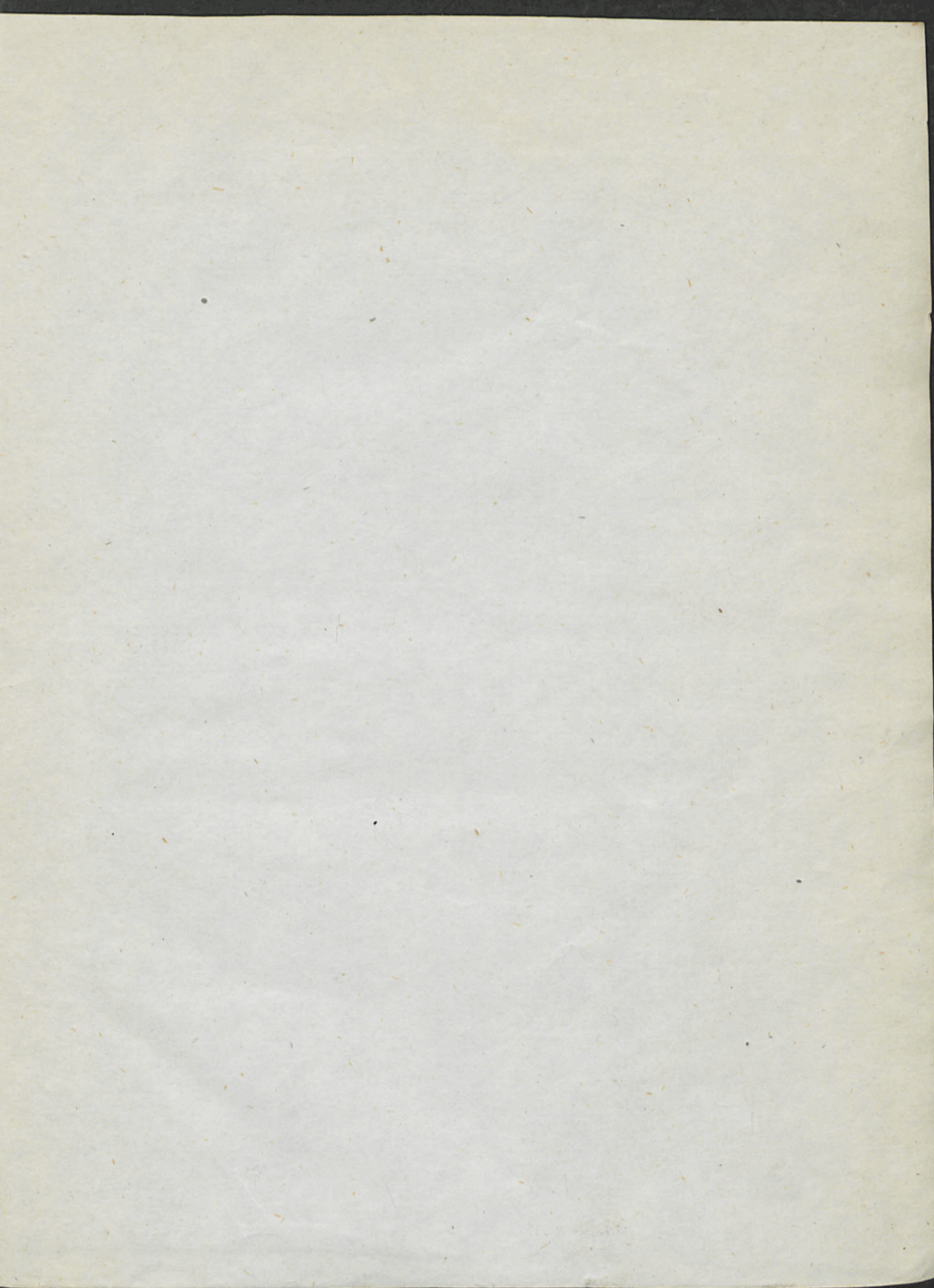
BIBLIOTEKA

Zel. Nar. im. Ossolińskich

XVII

86

Kreber's 1613

Na Herb Lis/ aliâs Bzurá nazwá
ny : należący Domowi Ich Mości Pánom
P. Siebultowskiich.

W Idziß strzale y Ielcá meźnie z mieczow zbite,
Zdawná Rycerstwo sławne ma niepospolite.
Koroná pod tym Herbem przed przyćciem wiáry,
O ich meſtwie ſeroko ſpiewa nam wiek ſtary.
Tego y w tym potomſtwo gdy potrzebá bywa
Dokáźnie : z Ceſárzmi, z Krolmi rzecz prawdziwa.
Z wielka pochwała ſłuźbe odpráwiáiac páńsko,
Godni by hoyna byli opátrzeni lásko.

O tymże Liſow názwisku.

Z wielkiey ochoty to názwisko wziali/
Do wſelkiey prace nie leniwi byli.
Z Rycerſkiey ſily przyſli do zacnoſci/
Władzieſ w Kronikách o ich roſtropnoſci
Jáko Xiáźety Rzeczapoſpolita
Sámi władali/ ſpráwa známienita.
Swieci Biſkupi y Woiewodowie/
Gotowi byli kláſc za nie ſwe zdrowie.

53.005

BIBLIOTEKA
KROBZKICH

53.005

Wielmożnie V rodzonemu Pánu,

Je^o Mości.

P. WOYCIECHOWI
GIEBVŁTOWSKIEMV Z
Bąkowcá, ná Lhoćie y Prze-
supku, & c. Sekretarzowi I. K. M.

Sluga naniższy Stogostawieństwa Bożeg zewselátiem
mi počiechámí ná czásy niezámierzone życzy.

Wielka á niewysławiona láske W. W.
ná umysle swym uważáiac, nie tylko
tu w Krolestwie tym Oyczyźnie násey
miley, kedym w mlodym wieku osobe
W. M. poznal : ále iuż w mych pod-
stárzálych lećiech ná dworze Niezwycięzonego Cesárzá
Rudolfá II. v ktoregoś W. M. od Naiásnieyszego Zy-
gmuntá III. Krolá Polskiego, W. X. L. Krolá Swec-
kiego, Gotskiego, Wándálskiego : cum magna digni-
tate & autoritate, I. K. Iásności zlecone poselstwo od-
práwowác raczył ; ktore wykonawszy z wielka pochwa-
lá, á z tákowym ludzkim mniemániem, że z onego wdzie-
cznego osoby W. M. przyiećia od Cesárzá I. M. y z cze-
stego ná pokoiu bywania v niego, wšyscy rozumieli, iże

XVII - 86 - III

wielkie

Przedmowa.

wielkie a wszytkie y R. P. Chrześciańskiey pożyteczny przyiazd W. M. bydz miał: bo naprzod ono łaskawe przyście, częste a długie rozmawianie z Ie^o Cesařska Iá-snošcia do stołu miedzy Kámerarze wzywianie, cum magno honore nád wszytkie ine pošly Krolá Ie^o Mšci Polskiego, ktorzy zá mnie ode dwudziestu lat y Ie^o Cesařskiey Iásnošci bywali, żaden tak chetliwey twarzy y vchá tak sklonne^o y ná pokoy Ie^o C. M. wešcia tak bezpie-cznego nie miał, iesliż to dla wdziecznego poselstwa, iesliż propter colloquia żeś roznemi ieżyki W. M. z Ie^o C. Iásnošcia rozmawiać ráczył takowe rozumienie ná dworze Ie^o C. I. o W. M. było, rozni roznie to wykłáda li, a i żeś W. M. wielu dobrym ludziom zá ona swa by-tnošcia v Ie^o C. I. pomocen ku łásce y opátrzeniu bydz ráczył, y mnie sámemu łaskawe oko y hoyna reke, to iest sto talerow iurgieltu ná káždy rok ziednáć ráczył, tui facti tui beneficij in perpetuū prædicator ero, a iż to było publicum ná dworze onym, publicè sie też y mnie o tym mowic y pišać godzi, y ten dar Boży a łáske tak wielkiego Monárchy publicè opowiedziec. Ergò tantis tuis beneficijs non video satis mihi respõdere posse, nisi fortè ita censurus es, vt me gratiam referre putes, cū tua beneficia memoriã te-nebo. Bo iż tu nie wszytkich dobrodzieystw W. M. prze-ćiwko sobie wspominać, zachowuiac to ná šerše łáski W. M. ludziom zacnym oznaymienie krotce ná ten

Przedmowa

czas tylko przypominam, quæ tua erga me benevolentia non tacitâ opinione, sed perspicuâ declaratione intellexi. To wszystko zawsze na baczniemu miałam tey prace mey małe do gromady zebranie, przykładów a przestrogi okazanie, na ludzkie różne przykłady pod herbem a tytułem W. M. wydać mi się zdało, nie dla jakiey instrukciey osobie W. M. ale dla inych, aby z przykładów a nauki meżow świętych, nauke biograf, w sprawach a światobliwym życiu, onych sławnych przodków W. M. naśladowali, ktorzy dla dobrego R. P. nic sobie miłszego nad calosc wolności iej nie pokładali, tych sie przykładow y nauki meżow świętych mocno trzymali: Iako naprzod Hetman sławy wielkiey Bzura, który od porażki nad rzeka Bzura w Sochaczewą wielkiego nieprzyjaciela Iacwingi Pogány porażil, y wiele inych nieprzyjaciol nad ta rzeka Bzura porażal, y wieś zalozył od tego nazwiska, która potym ku czci a ku chwale Bożey Klasztorowi Iendrzejowskiemu darował potomek iego. Był potym syn a bownik iego Woiewoda Krakowskim, który syna Poznanszã bardzo schorzałego do grobu Biskupa świętego Stanisława Krakowskiego zarada Anyelska zawiosl, a zdrowego iako pierwey był do domu przywiosl, co sie dzialo roku 1082.

Piotr Biskup Wroclawski iako go Katalog y dlugo opowiada dobrym a świętym Patronem onego kościola, który był żyw roku 1091.

Przedmowa.

Fulko Biskup Krákowski, iákíey zacności możności to Biskup był z brátě Mikoláiem Woiewoda Krákovskim, kroniki to opowiedáia, iże ná ich dwu sámych zdánie wšyscy obyvátele w Krolestwie ná wšytko zezwaláli, y sámi tylko dwá miedzy Xiażety, ktorých ná on čás wiele było, iednego ná wierzchność do spráwy tak sero-kiego Krolestwá obieráli. á niepożyteczne R. P. z Páństw skládáli, oczym świádcza dostátecznie Kroniki, to sie dżiáło roku 1186.

Fulko Hrábiá y Káştelan Krákowski, ktorego o-
powieda list Leská Xiażeciá, roku 1194. Był wielki miłośnik R. P.

Potym drugi Fulko Arcybiskupem Gnieźnieńskiem bedac roku 1234. z pilnością wielką o to sie stáral, żeby ciáło Stánisláwá meczenniká Bożego Biskupá Krákow-
skiego kánonizowáne bylo.

Petroslaw ná Mstyczewie Káştelan Krákowski² o ktorým nágróbek powieda w Iedrzeiowskim klasto-
rze, do ktorego on y przodkowie iego wiele nádáli ku
czci y chwale Bożey roku 1319.

Ná gorze mianowány Fulko Hrábiá y Káştelan
Krákowski dostal był Kozęglow ktorego włásni potom-
kowie byli, Ci z ktorých krwie W. M. osoby strumie-
niem doydziemy. Wspomináia stáre listy roku 1366.
Prándore z Kozięglow ktory wieś Dupíce zákládal, á ie-
go syn Chrystinus z Slezaki o krzywdy Krolestwá tego

Przedmowa.

woine wiodł, Zamek Gliwicki opánował, y Páná ná nim názwiskiem Kotfic iáko Oyczyzny nieprzyiacielá poimal: Iákub Kozieglowski byl Stárosta Przemyskiem y Pánem ná Kozieglowách do ktorych bylo wsi foliwar-kowych trzynaście, ktore potym kupil Ian Konárski Biskup Krákowski kościolowi ábo successorom swym y Krystiná Kozieglowskiego.

Potomstwo Iákubá brátá tego Stárosty Przemyskiego ná Zamku Bakowcu, á ná wsiách do niego należacych zostáło, ktorego dwá synowie Ian y Krystin bráćia rodzeni zostáli roku 1440. ktorych óciec byl Kástelaniem Sadeckim: Ian zostáwil dwá syny, Zbigniewá y Ianá. Zbigniew miał zá sobá Przerebská Kástelaná Sieráckiego corke, z ktora zostáwil synow czterech: Ianá Probošczá Pileczkiego, Iosephá y Vincentego ktoryzy vitam celibatam wiedli.

Stánislaw czwarty syn iego brát Iosephow &c. namilšy Pan óciec W. M. o ktorego wielkiey godności serokoby mi mowić ábo pišác przyšło; bo in vtraq; byl ciuis godny, á miłośnik R. P. wielki, czego doznawála in colloquijs particularibus, tákoweyže godności zostáwil byl potomstwo 4. synow ktorey im śmierć záyrzáłá. Iáko náprzod byl Pan Ian nastáršy brát W. M. ktory wšytek wiek swoy iák drugi Ceneus meźnie z nieprzyiacioly Oyczyzny sivey ták z Moskwa iák y z Tátary zá Stepháná Krolá, iáko potym y zá pánovánía dzisieyszego

Przedmowa.

Krolá Zygmunta z Niemcy pod Byczyna, onym szczęściem od fortuny iáko wspomina Poëta Ouid: lib: 12. nadány,

vester fuit vnicus xuo

Contemptor ferri, nulloq; forabilis ictu.

Ktorego szczęścia do síwego włosá vżywał, szczęśliwie spráwuiać w káżdey potrzebie sławnie z nimi poczynáiac, potym w oyczyźnie od śmierci zazdrościwey vmorzon. Pan Zbigniew drugi brát W. M. y iego, mlodość swa także w Węgrzech ná rycerskim chlebie poleruiać, gdy Węgrowie z Turki nie dáleko Agru bitwa zwiędli, meźnie z nimi dla imienia Chrystá Pána zbáwiciela swe^o czyniac, od wielkości przemożeni zrániony, w rzece rzeczoney Sága utonał. Trzeci P. Andrzej síły niesłycháney mlodziencic prze ktora síle byl magna expectationis do wielkich spraw rycerskich, y do poslugi R. P. wczym nieszczęście W. M. wśytkich y iego oklamalo y żywot odiele. Ná osobie W. M. tylko to zacne gniazdo od tak dawnych czásow Oyczyzne miła zdobiace, Pan Bog w sechmoga-cy zadržymáwac raczy, ná poslugách krolow możnych: iáko naprzod Stephána, tak teź y dzisieyşego Zygmunta trzecięgo Pánow walecznych, á ná namiłşym Synaczkú W. M. Pánu Ianie Giebutowskiem, ktorego ingeniũ w tákiey mlodości w ktorým ia osobe Ie^o Mści poznal, zá ledwie dzieśiatek lat przesla, dowcip stárey głowy mey wypisác trudno takowy dar y pocieche z niebá W. M. podána, widzac y slyşac, iáko in iuuenili & paruo

Przedmowa.

corpore anima ingeniosa, & acerrima viget, & doctrinæ suauitatē profert. *Day P. Boże, aby co daley to lepiey.* Tuam itaq; singularem beneuolentiam, quam vel in labore meo, vel in honore perspexi, totamq; domum vestram, vel salutis, vel dignitatis meæ studiosissimam cupidissimãq; cognoui. *Coż bych miał wypowiedzieć Patris tui beneficia in me amplissima? neq; enim saluti meæ & honori amicior quisquam dici potest in hac Regione: Domus tua deniq; tota, me semper omnibus suis beneficijs prosequuta est. Przetoż poki mi Pan Bog oczu mych snem wiecznym záwrzec nie da, nulla lux ex cælo labetur, quin vestri beneficij recorder.* [*Pánnow Brátow W. M. od P. Zbigniewá niegdy Giebultowskiego P. Dziádá W. M. Brátá, Potomstwá P. Ianá, ktorzy ná podgorzu ośiádłości swe máia, wspomínác nie chce, do Herbárzá iáko do pokládnice cnot y zasług wsego Rycerstwá tey Korony to odkládám] *A ten málučki dárek ná ten czás pod tytulem W. M. oddávám, á zálecam sie pilnie lásce W. M. o zdrowie dobre, y o wssytki počiechy, vt in annos Nestoreos chowác, á sčesčíc y błogosłáwič ráczył, P. Bogá prošíc bede. Datum in Monasterio Ladensi Anno Dñi. 1613.**

W. M. memu Mšciwe^o pánu
záwse Slugá porolny!

Barth. Páprocki, z Glogol.

Do Czytelniká káskawego.

Nas sto przykładow ná te tylko rzeczy/
 Ktorec potrzeba záwsze miec ná pieczy.
 Nie tobie ktory siedzisz nád Księgámi/
 Tym co sie bawia czasem proznościámi.
 By kiedy tedy weyrzawšy w ma práca/
 Prozno myślnie lby tym swoje vracza.
 Coby dušsom ich pożyteczno bylo/
 A do znátiomości Božey przywodzilo.
 Ná wiele rzeczy tu naydzieš pzeštroke/
 A to prawdziwie powiedziec ci moge.
 Bog ná rozpuste sam pátrzeci z niebá/
 W czym nam popráwy prawdziwie potrzebá.
 Krotko pokázác kazał pióru memu/
 Wśáć nie tu stázie/ tu pożytku twemu.
 Przyjmíš zá wdzieczne te krotka pzeštroke/
 W drugiey cie czástece czym rośmiešyc moge.

O Czym w tej Książce nauki
a przykłady naydzieść.

Wierchności przestroga	O Klawie y z Kościoła Rodzicy	67.
	pagina. 1. 2. wyrzuceniu	34. Cierpliwosc
Ná szczęśliwe powody:	3. Wymawiane z grzechu	35. Dowcip
Ná mądrość	4. Przykłady	36. Zrownanie
Wstrzymywalosc	6. Cwiczenie	37. Smiech
Ná tych co chudemi gár	Dobia slawa	38. Mądrość
dyg	8. O Fortunie	támże Dosyć czynienie
Ná gnusnosť nauka	9. Radosć	39. Umieistnosť
Ná wychowanie mlodo-	Łaska	40. Pismo
sci	10. Wdziacznosc	41. Bepiecznosť
Ná szczęście przeciwnie	12. Obiastwo	42. Státosc
Ná Pochlebce	14. Cslowiek	Támże Sluzebnosť niewolstwo
Ná Cudzołostwo	15. Dowcip	43. 78.
Woytom przestroga	16. Niewdziacznosc	44. Towarzystwo
O Przyjaci	18. Krzywdá	46. Milczenie
O miłosci bliźniego	20. Zawisć	támże Smutek
O Łakomstwie	támże. Gniw	48. Żywot
O Dobrodziejstwie	21. Sedzia	49. Kuszenie
O dobrych radzie	22. Swoboda hojnosť	52. 64. Wstrzymywalosc
O Malzeństwie	24. Jazyk	53. Przeciwnosc
O Poćieszeniu	támże. Stan malzeński	támże Pochlebstwo
O Cwiczeniu	25. Niewiastá	54. Cudzołostwo
Ná Nawrocceniu	26. Chudoba	56. Przyjaci
O Trzeftaniu	27. Miłosc mądrości	57. Bluznierstwo
O Stworzycielu	28. Poeta	58. Łaska
Ná Zwątpienie	29. Przepowiedanie	59. Dobrotliwosc /
Ná niepotrzebne dowia-	Mądrość	61. wosc
danie	támże. Głupstwo	Támże Zwyczaj
Ná te co komu czi wola-	Milczenie	62. Wzgardá
czáq	30. Wstyd	63. Zabawa z kim
Dyabel nie nie moze	31. Szemranie	64.
O Nauce	32. Przyrodzenie	65.
O Niezgody	támże Posluzenstwo	támże
O Bogactwach	33. Piack	66.

NAVKA Y PRZESTRO-
GI. NA ROZNE PRZYPAD-
ki ludzkie, zebrane z pismá
Doktorow świętych, y z innych
mężow vczonych.

A naprzob ná každá zwierzchność przestroga.

Mietyay ná to każdy przetożony /
Od kogos ná ten stolec posádzony :
Jakci nalezy sadzić twego bráta /
pomni że krotki nási wiek tego swiátá.

Horrendè & citò apparebit vobis, quoniam iu-
dicium durissimum in his qui præsunt fiet,

Sap : cap : 6.

Przetoż im wyższej szczęście cie podnieście /
Pomni że rado obmiáne przyniesie :

1. Niechce cie ślepym czynić / ani głuchem /
Pátrz pilno okiem / a wspieray się vchem.

Quoquo fortuna altiùs euexit ac leuauit huma-
nas opes, hoc se magis suppressere humilem de-
cet, varioſque casus tremere.

Bo sátan táynie stúk swoich dochodzi /

A pániſka zwierzchność doſc̄ subrylnie ſtkodzi /

Máisc̄ otwárte páface gdzie bacy /

Swoim fortelem dochodzić w nie raczy.

W czym oro swietery znaisc̄ tego stuki /

Tey ná przestroge dodawa náuki.

Omnis qui dispensandis rebus terrenis praesidet,
occuli hostis iaculis latius. Greg: in moral. patet.

Przestroga tenże zwierzchności.

O Strzeżę cię w tym on Filozof ściary/
Wkazałoby co skąd masz takie dary:

Bośta osoba własna jest na tobie/
Umieyże dobrze rwać ić ia sobie.

Rex enim est animata imago Dei. Arist:

Aleć sie z tego podnosić nie rządz /

Bo on gorna myśl przedko na dot z sędzi:

Sam sie swa pycha każdy rad poraż /

Zego z zwierzchności na dot rada żrąci.

Suis superbiis aliquando homo animam suam
perdet. Homerus.

A kiedy mieysce swe osądzaś kedy /

Na każdą stronę opatruy sie wśedy

2 Ludźmi statemi / pełnemi pokory /

Bo czart do takich nie jest z pycha skory.

Prior est in vitijis superbia, non enim inuidia
parit superbiam, sed superbia parit inuidiam: non
enim inuidet nisi amor excellentiae, amor autem
excellentiae, superbia vocatur. August: de verbis

Domini Serm: 54.

A przetoż mówi tenże o niey iestęze /

Jak ona w ludźlech jedna sobie mieysce:

Godzie pamięć złość / tą w stronę wychodzi /

Przez dobroć twoje porażić cię godzi.

Alia quae cunq; iniquitas in malis operibus ex-

ercetur

ercetur, vt fiant: Superbia verò in bonis operibus infidiatur vt pereant. Idem in Registro.

Przeoż sie trzymay mądrych záwsze rády /

Jch sie náuka wśpiera y przykłády:

Nie káżac zbytnie bogáćie poddánych /

Co krotko z tego ſłow rozumiey ſámych.

Periculolum Principi, ſubdito dare magnos honores. Ariſt: Polit: lib: 5.

Wiec ſie máſi ieſze oſtrzegáć y tego /

Stryá y brata ná páńſwo chciwego:

Tenże ſilozof dodawa w tym rády

Uiebiesz i przeſtrożá pewná y przykłády.

Princeps nullum cognatum virum tocius ſui domini debet facere cuſtodem. Idem ibidem.

Ták brata ſwego záwsze miay ná pieczy /

Jakobys ſwoich nie náruſzył rzeczy:

Ták przyiaciela opátrny káżdego /

Jakobys ſiebie nie nedził ſámeo.

Age ſic ahud, vt tuum non obliuiſcaris negocium; amicis enim ita prodeſſe debemus vt nobis non noceamus. Caſſio: in Epift.

Ná ſzczęśliwe powożenie.

Szczęſcia powiedział ták że y dobroty /

Ariſtoteles y wśelákiey cnoty /

Krom wielkiey prace żaden nie doſtánie /

Chyba ten ktory močno rfa w pániea

Nullus eſt bonus nec beatus nollens. Ariſt: Eth: 3.

Bo choć w czym wielkim poſłuży nam ſzczęſcie /

Tie rfażymy mu ta ták mowie ieſze:

Nieśli sie też wezym powinie nogá /
Jesze nie w tpi, pátrzy łáski od Bogá.

Nemo confidat nimium secundis : nemo desperet meliora lapsis. Seneca Tantalla Tragedia 2.

2. A mowi tenże nie niemáś gorsego /
Nád wielkie szesście czlowieká káżdego /
Nie łáskáwie go Bogowie sádzili /
Ná kogo z tego z tego nie rzucili :

O czym Seneka powieáa bezpiecznie /

3. A temu wiáre káże dáć státecznie.

Nihil infortunius illo, cui nihil accidit adversi, quia male iudicauerunt Dij de ipso. Ibid : de proud.

3. Zaduemu nigdy tak nie folgowáli /

By mu szesliwie intro obicáli :

Sawse zazdrości podleży ich dáry /

Ják o tym mowi Láercius stáry.

Felicitas semper subiecta est inuidiæ, sola miseria inuidia caret. Láercius.

A przetoż mowi Lucianus o tym /

Co nie przypádmie ná kogo z kłopotem :

Temu wierz káżdy stáby koniec bedzie /

Láćná odmiana zley fortuny wśedzie.

Ná Wádrość przestrogi.

Wespełna rozum ma takowey káżdy /

Kto to pótkáda w swoiey głowie záwóždy /

Ze kromia Páná Izbáwicielá swego

Pomocy : przydzie do zdrowia dobrego :

Kto bez prawdziwey także tej mądrości /

Rozumie sie bydz wielkiey rostopności :

Takowey głupiec niezdrawy / salony /

Bedzie w niemocy wieczney zostáwiony.

Ad veram sapientiã peruenire nõ possunt, qui suã
fallã sapientiã fiducia desipiunt. Greg: in Moral.

Tiechay sie daley Augustynã rádži /
Jego nauká swieta go nie zdrãdži /
Ten mu obseruiey w tym przestroze dawa /
Kãždy ná tych dwu rádžieniech przestawa.

Qui sine Salvatore vult salutem habere, & sine
vera sapientia vult se prudentem fieri posse, non
sanus, sed æger, non prudens, sed stultus, in ægri-
tudine perpetua laborabit, & in ciuitate noxia,
demens & stultus permanebit. Aug: de Ciui: Dei.

Jesze potrzeba iãk Hieronim mowi /
W tym sie obaczyc kãždemu Medrcowi /

4. Ktory powiãda / że madrość plugãwa /

Ktory dobrotę swietey nie dostawa :

Może bezpiecznie kãždy niemadrością

Miãnowãc głupia sãlonã sprosznoscã.

Prudentia absque bonitate malitia est, & simpli-
citas absque rationali stultitia nominatur.

Hiero : super Oseã.

Nie rozumiey teŝ by rozumki skore /

Byly do rady iãkiey zdrowey spore /

Onoć ie pieknie Poganin wykoŝyl /

Tãkowych przedzyby do zdrãdy vŝyl.

Versutos eos appello, quorum mens celeriter
versatur. Cic : de natura Deorum.

Alc to wielka iãko on powiãda /

Moŝesz mi vŝãc boć zabãdŝic nie da /

Odwracay rozum od wysokich myŝli /

I od zwyeczãin ktoryc welbie kryŝli.

Magni ingenij est reuocare mentem à sensibus, & cogitationem à consuetudine abducere.

Ibid: lib: Tusculorum.

Boniemáš mowi: żadney trudney rzeczy /
Gdy v bácznego będzie w pilney pieczy /
Kiedy kto weyżrzy w nie dowcipem wiernie /
By isć nie miała w przystoyności miernie.

Non est tanta in rebus obsecuritas, ut eas non penitus acri viri ingenium cernat, si modò aspererit. Idem de Orat: lib: 3.

To jest n. wieśńa / brácie / mądrosć twojá /

Augustynová náuka / nie mojá /

Do tego sie znać jesć typroch przed pánem /

A iestliś co zaszim sie dziecie samym.

On sobie gnówi w twoey g. iowie spráwnie /

Czego dla tnych slug swoych potrzebuie.

Hac tota scientia magna hominis, scire quia nihil est per se, & quoniam quidquid est, ex Deo est, & propter Deum. Aug: sup: Psal: 70.

Ná wstrzymywalosć náuka.

Wstrzymywalosć co to jest a zedasz náuki /

Trzymay sie rády y tey prawney skut /

Chjárstwa zbytkow chciwosci takomy /

A ktemu pychy sřrzej sie z káždyey strony.

Abstinencia quid est? Cogitatio Gulæ, Cupiditatis, Avaritiæ, Ambitionis & Superbiæ.

Dwá s. sposoby. brácie: tey to páni /

A w oboch żaden przyniótorow niegáni /

Continentia broní swowolnosći /

Abstinencia tá spráwiedliwosci.

To inż sam baczysz siostry życzliwe /
Gdy zahanuła w tym skutki żiośliwe.

Continentia est, cum nos à voluptatibus continemus. Abstinencia pro iustitia accipitur.

Stuchaj proroka starego przestrogi /
Trzymaj się rądzę tey prawdziwey drogi /
Bo iako ciętu swoywoli dopuścisz /

5. W swawola wielka sam się z nim rozpuscisz.

Noli avidus esse in omni epulatione, & non se effundas super omnem escam; in multis enim escis erit infirmitas, & aviditas appropinquabit vsque ad Choleram. Eccles: cap: 37.

Dobrze on święty oćiec to powiedział /
A chce by każdy dowodnie to wiedział.

Bądź pokarm ma moc swa osobliwa /
Jednym da martwa / drugim pomoc żywa.

Nie samoc wino twoy dowcip poraża /
Zbytek pokarmow wiecey ciężaraja.

A takci zalka wszytkie pory w głowie /
Czyni niewolny w myslach / także w mowie.

Brzaski tako wieprz / z żoladkiem nadżianem /

Wostawasz więznicem bywiesz wolnym pasciem.

Quibuslibet escis venter reffectus, semina luxuriae parit, ac praevalet mens discretionum gubernacula, immoderaci ciborum pondere perfocata: non enim sola Crapula vini mentem inebriari consuevit, verumetiam cunctarum escarum nimietas, vacillantem & notabundam eam reddie, omni que integritatis ac puritatis contemplatione dispoliat. Cassiodo: de instir: Monarch

Napilniey tedy potrzeba mierności /

Zi strzedz sie potraw wymyślonych wielkości /

Kto chce bydz prozen od takowey szkody /

By nie byl trapión rozlicznemi wrzody.

Multos morbos multa fercula pariunt, innume-
rabiles morbos, innumerabiles coquos numera.

Seneca ad Lucilium.

Tak wiele sobie masz dawać żywności /

Jakoby zawse żył w takiej mierności /

Coby cie namniey w tym nie ociążała /

Ani swowolnie rozpuscita ciała.

Tantum nobis cibi & potionis adhibendum est,
vt reficiantur vires, non vt opprimantur.

Cic: de Senectute.

Tak sie tedy karm / a używaj winą

Jakby ku sztemu nie była przyczyną /

Abysen zbytmi oezu twych nie morzył /

A para z winą mozgu też nie mąrzył.

Is ergo cibus mihi sumendus videtur, qui neque
somno nos oppressos reddat, neq; insanos.

Fiat refectio pauperum abstinentia ieiunanti. Leo serm 2. de ieiun.

Na tych co chudemi gardzą ^{dnica}

na sadzie.

3. Hdu.

Jesz co należy wrzadowi twemu /

Bo że mieysce masz z ktorego każdemu

Czyn sprawiedliwość podle prawdy światey /

Nie daj sie pyse wwozić przekłetej.

Accipere personam impij in iudicio non est bo-
nū vt declines à veritate iudicij. Prouerb: cap: 18

Nie ná sobolá nie ná wioski tego/

Co napilniey ty masz doglądać tego/

Wzym kto przewinił niech podleże kárze/

Stale sádz/ nie siedź iako ptak ná wosparze.

Iustificatus pusillum & magnum similiter. Eccl: C. 5.

Nie pátrzy ná tego co twarz vmalował/

Jedwabiem złotem suknie vbrzyrował.

Strzeż pilnie sedzia powinności twoiey/

Bo nie cierpliwy Pan jest w krzywdzie swoiey.

6. Nolite iudicare secundum faciem: sed iustum iudicium iudicate, Ioan: 6.

Alle co dáwano Poetá powieździał/

Wam ku pośmiechu aby o tym wieździał/

Ze tylko temu otwarte sa wrota

• Ktory ma w garsci iako skute zlotá.

Curia pauperibus clausa est, dat census honores.

Ouid:

Pamiętaj prośbe ná dawne przestrogi/

Niech twym takomstwem nie ginie vbogi/

Pamiętaj Jobá náuke swietego/

• I strzeż sie pilnie tych srogich słow iego.

Ignis deuorabit tabernacula eorum, qui munera libenter accipiunt, Iob: 15.

Ná gnusność náuka

Seneká zgotá zapowiedá tego/

By nie wspomagał żaden leniwego/

Kto dostatecznie chce sie náiesć chlebá/

Pilna mu piecza o to czynić trzeba.

Nullum beneficium est dandum negligentibus. Seneca de beneficijs.

Wszak y Poganie temi sie brzydźli/
 Reorzy w żadościach swych leniwi byli/
 Powiedaiac to o fortunie zdradny
 Niewskora leniek na tásce tey żadny.

Ignavis precibus fortuna repugnat. Ouid: Meta:

Pan co powiedział mamy świadka na to/
 Co za nagrody będzie też brał za to/
 Każdy leniwiec: y drzewo nie płodne/
 Jasnie powiedział iest spalenia godne.

Omnis arbor quæ non facit fructum bonum, excidetur & in ignem mittetur Matth: cap: 5.

7. Nie vmieś bracie rycerskiej roboty/
 A iesliż sie też nie wzył hramoty/
 Stuchayże oto iakoć Prorok radzi
 Domowa praca bawić sie nie wadzi.

Domowa praca bawić sie nie wadzi.

Non oderis laboriosa opera, & Rusticationem creatam ab altissimo. Ecclesiastes cap: 7:

Temu wotery iście za twe proznowanie
 Strogie mieć będziesz od Pana karanie/
 Opowiedaiac tego słowa swiete/
 Wszytkie grzeszniki kładzie za przeklecie.

Wszytkie grzeszniki kładzie za przeklecie.

Inutilem seruum eijcite in tenebras exteriores: illic erit fletus, & stridor dentium. Matth: cap: 21.

Prá wychowanie mlodości nauka.

Ten stan napilniey tego potrzebnie/
 Co nam Cicero dawny wkażule/
 Wzyć sie naprzod potrzeba czystości/
 A potym prace także cierpliwości.

Wzyć sie naprzod potrzeba czystości/
 A potym prace także cierpliwości.

A potym prace także cierpliwości.

Innych domowych y rycerskich pilnie

Uciehay sie wzy mlodził nie omylnte.

Ostatek z tego stateczney nauki

Wiechay wybiera potrzebnieysze skutki.

Maximè hæc ætas à libidinibus tolenda, in labore & patientia animi & corporis exercenda, vt in bellicis & ciuilibus officijs vigeat industria, caueant intemperantiam, meminerint verecundiæ,

Quid erit facilius, si in huius modi rebus maiores natu velint interesse. Cic: lib: offic:

Bo wseteczna młodość a nie powściągliwa

Ku latom przychodzac bårzo iest skłodliwa/

A tegoż winowac masz moy Panie młody/

Wszystko to co cierpisz: dla twoiey swobody.

Libidiosa intemperansq; adolescentia, effectum corpus tradit senectuti. idem de Senectute.

A to napilniey trzeba obserwowac

Aby umieli starszym vsługowac/

Potrzeba k temu inspektorow grzezy/

Aby ich młodość inteli w dobrej pieczy.

Est enim adolescentis maiores natu vereri, ex his eliges optimos, & probatissimos quorum consilio & auctoritate nitatur. idem offic: lib: 1.

Bårzo sie myla na swioiey młodości

Przeciwo synom swym / gdy bronia kårnosci/

Trzeba młody wiek tak nam polerowac

Jakby sie cnoty mogly w nim zachowac.

Ten mądrze czyni ktory nie oczyma/

Alle młunie prawem sercem syna.

Te cnoty ktore sie potym przygodza/

Wiechay za młodu stale sie w nim rodza.

Qui adolescentum peccatis putantur ignosci o.

portere, faluntur: propterea quod atas illa, non est impedimento bonis studijs, at hi sapienter faciunt, qui adolefcētes maximè castigant, vt quibus virtutibus omnem vitam tueri possint, eas in atate maturissima velint comparare, idem.

Takci moy brácie naše wieki oba/

W starych y w mlodych to jest ich ozdoba:

Stary madością ma bydź opátrzony

Ow posłuszeństwem ma bydź wsláchcony.

Sicut in senibus sobrietas & morum perfectio requiritur, ita in adolescentibus obsequium, subiectio, & obedientia ritè debetur. Cyprianus de 12. abusionibus.

Ná szczęście przeciwné.

W żadnym nieszczęściu nie tráp serca swego/

W niemocy wzywaj łaski Boga twego.

Pożyteczniysze będzie zdrowie duszy/

Niech cie nauka meza tego ruszy.

Nie czyn tak pilney pieczy o to ciato/

Boć będzie potym wielce przeszkadzato

Do łaski pańskiej: tylko cierpliwości

Wzywaj radze w każdej doległości.

In aduersitatibus tuis non contristeris: in languoribus tuis Deo gratias agas, valere te magis anima opta, magis mente quam carne, aduersa corporis, remedia sunt animæ, ægritudo carnem vulnerat, mentem curat, languor vitia excoquit, vires frangit. Isido: de summo bono.

A ieszże daley to przykláda ktemu/

9. Abyś nie szemrał przeciw Bogu swemu.
 Choć wiesz y niewiesz skąd ná cie przychodzi/
 Ta nápasć ktora bol y smutek rodzi/
 Gdy to sedziego onego iest spráwa/
 Ktorego prawda osadzona táwa.

Discat nō murmurare qui mala patitur, per hoc se quisq; iuste pati arbitretur, quia ab illo iudicatur, cuius nunquam iniusta iudicia sūt. idem ib:

Do tego Bernat swiety tak nam radzi/
 Ku sprowowaniu mądrości nie wadzí
 Stale wyćierpieć wszytkie przeciwności/
 Tym Pána swego doznamy słodkości.

Ad virtutes spectat tribulationes fortiter sustinere, ad sapientiam in tribulationibus gaudere, confortare cor tuum & sustine Dominum, virtutis est gustare & videre quoniam suavis est Dominus. idem.

Tobiaszowi co Anysot powiedziat?
 To/ przeto by też każdy to z nas wiedzíat/
 Niedza / kłopoty / probowan od Pána/
 By okazała była w nim odmiana.

Quia acceptus eras Deo, necesse erat vt tentatio probaret te. Tob: 12. cap:

A przedtym ieszże o tym mu znać dano/
 Gdy tego wielka doległość widziano/
 Aby nie wstąpił namniemy w łasce tego
 Co go dotyka własna ręka iego.

Beatus qui corripitur à Domino. idem cap: 5.

Tego Apostol ponowlet nápotym/
 Kiedy nas Bolem y takim kłopotem

Nawiedzic raczy Pan ziemie y nieba/

Lastki sie predko spodziewac potrzeba.

Fili mi noli negligere disciplinam Domini, ne faleris dum ab eo argueris, quem enim diligit Dominus castigat.

A to zaisze podobno dla tego/

O czym tak slowa Gregorza swietego.

Ucho serdeczne frasunek otwiera/

A szesście zbytnie niebo nam zawiera.

Aurem cordis tribulatio aperit, quam saepe prosperitas huius mundi claudit. Greg: in moral:

Należy tedy w kazdey boleści/

Dawac cześć/ chwale Panu z wysokości/

Bo on sam w sytko moca swa sprawnie/

A przeciwnościom w sytkom rozkaznie.

Prá po chlebce.

A Tokolwiek tego wazy sie z bolazni/

Prawde zakrywa/ a sulta przyiazni/

U moznieyszego/ niech wie ze gniew Boży/

Dla tego wzgardy nad takim sie mnoży.

Quisquis metu cuiuslibet potestatis veritatem occultat, iram Dei super se prouocat, quia magis timet hominem quam Deum.

Ná tak sprosnego sa slowa takowe/

Nam zostawione te Hieronymowe/

Ze sa iskierki satana chytrego/

Biedy te wrzuci do domu ktorego.

Adulatores sunt hostes & scintillae diaboli. Hier: super illud: Si te lactauerint peccatores.

Euripides nam dat o nich przestroge/
 Ktora tu słusnie przypomniać moze.
 Ze piękne słowa náše miásta/ domy/
 Srozej pustosza niź stráśliwe gromy.

Hoc est quod mortalium ciuitates bene habita-
 tas, domosq; destruunt grati valde sermones. Eu-
 ripides.

Przetoż Homerus pogárdza takiemi/
 10. X nazywa ich wroty piekielnemi/
 Co inie w myśli/ inie w sercach nosza/
 Dá co nagrody tak iak wierni prosza.

Exosus enim mihi ille veluti inferni porta, qui a-
 liud quod occultum habet in mente, aliud verò
 ore profert. Homerus in Illiad:

Powolnuichnem sie ná wšem pokazowac/
 X wielmi pilnie łaski zastakowac//
 Potornem sie zdac/ á w oney potorce
 Czart iako rádlem grube brozdy orze.

Omnes blanditores obsequiosi, seruales & humi-
 les sunt. Arist:

Ná cudzołóstwo.

Niechce wam práwa zakrywac Bozego/
 Przysłuchaycie sie rozkazaniu iego.
 Kto śmie przestapic iego swieta wola/
 Spolem z dilekta niech Pána podgola.
 Abo z plugawa tak nieczysta suká
 Bez miłosierdzia kámiemi wleka.

Deut: cap: 5. Non mechaberis. ibidem cap: 22.
 Si dormierit vir cum vxore alterius, vterq; mo-
 rietur adulter & adultera.

Takowys̄ dekret in Exodo maćie/

Przez wola Boga opat obracacie?

Kiedy obacza karę tak gorącą/

Stulic̄ pánuchná iáme swa swiersziaca.

II. Si mechatus quis fuerit cum vxore alterius, & adulterium perpetrauerit cum vxore proximi sui, morte moriatur mechus & adultera. Exodi 20.

Ones̄ y sam Pan zakazat przyezyny

Tam do rozvodu / wpatrowac̄ iny/

Te same tyłko kiedy sie zlotruie/

Niech z domu twego co przedsey wedmie.

Quicumq; dimiserit vxorem, nisi ob fornicationem, & aliam duxerit mechatur, & qui dimissam duxerit mechatur. Matth: 19. cap:

Y pawel sciaety Korinthy wystrzega/

Mitosc̄ exystory w sercach im podzega:

Grozac̄ niec̄asta wielka Pana swego/

Ktora poznac̄ ma kazdy dnia sadnego.

Fugite fornicationem, quoniam fornicatores iudicabit Deus. cap 6.

Woytom ná sadzie przestroga.

W Opráwuycie sie mily Páne woycie/

A to mimianie zle o sobie zgoycie/

Od dáwna ná was ze wszech stron woiata/

A teć pochwate z twoich sadow dáis.

Si ad aurem iudicis vel aduocati Susores pecunia Orphei Lyra, carmen Amphionis, Musa Virgilij voce peccuniae suffocantur, ubi numus loquitur,

Tuliani

Tulliani tuba nauescit, vbi numus militat He-
ctoreæ militiae fulgora compescunt, vbi pugnat
peccunia, virtus expugnatur herculea, numus
vincit, numus imperat vniuersis. Alanus.

Nie bądź dla Boga ná pientadze chciwy/

Ż niedza przychodzi do nas groś fałszywy.

Ż to co z darwná miales kiedy w domu/

Nie potomkowi/ da inemu komu.

Alle twoy rozum łakomy daremny/

12. Oktorem słysysz tu głos nieforemny.

Hi sunt qui causas protendunt adhibiti, impen-
dunt pratermissi fastidiunt admoniti, obliuiscun-
tur locupletati, hi sunt qui emunt lites, vendunt
intercessionones, deputant arbitros, iudicata di-
ctant, dictata conuellunt, adhibent litigatores,
protrahunt audiendos, retrahunt transientes. Si-
donius in Epistola de iudicibus.

Słuchajże daley o swoiey mądrosći/

Ktora masz swiety rowna do chytrosći:

Ż cóć przydzie z tych tak łakomych zbiorow?

Do roznych przedkó wyniosa to dworow.

Sæpe causas tantum differunt, quantum litigan-
tibus plusquam totum auferunt, quia maior est
expensorum sumptus, quàm sententiæ fructus,
nec terminantur pauperum negocia capta; quo-
usq; eorum marsupia sunt euacuata. Quum ta-
men scriptum sit, gratis accepistis gratis date, ipsi
verò nec gratiam gratis dant, nec iusticiam iuste

C

reddunt

reddunt, lucrum in arca, damnum in conscientia, sed quid prodest homini si totum lucretur mundum, animæ verò suæ detrimentum patitur? Innocent: de utilitate conditionis humanæ.

O nieszláchetne zle tákie summienie /

Ktore nie stoi duszy o zbawienie :

Tylko tuczy / pstrzy bledne swieie ciáto /

Jakoby mi tu wiecznie mieścić miáto.

O nieszláchetna zábo tak cie zowie
pismo / y int swieci Dostrowie.

Percutiam omnes terminos tuos ranis &c. Ranae significant clamoras aduocatorum allegationes, quæ inani & inflata modulatione ranarum sonis, & cantibus immūdæ deceptionis fabulas intulerunt, ad nihil enim aliud utiles, nisi quod sonum vocis improbis & importunis clamoribus reddunt. Origenes super Exodi cap: 8.

Záby nie lepiey ábys w przystoimósci

Zyl ná vrzedzie podle powinności /

A nie rownał sie do záby przeklety /

Tak żyw badz tak cie tu náucza swiety.

Iustus aduocatus à nullo causas iniustas accipit, nec verba dare pro iusticia consistit. Greg: super Ezechielem.

G przwiázní.

Nádo przwiáciela niemáš nic miłszego /

Ale z trudnoz wiela masz náleść wiernego :

Gdy go dostániesz umiey go sánowác /

Abyć też wiary mogli stale dochowác.

Nihil tam æquè oblectat quàm amicitia fidelis
& dulcis. Seneca de tranquillitate.

By miał narwtecey nie śniaknie w sytyko /

A wśak y myślić o tym bywa bzydko /

Gdy niemáš tego skimbys twego statku

Mogt mile wżyc w tak wielkiem dostatku.

Nullius rei sine amico iucunda est possessio. I-
dem ad Lucinium.

Jestci ich wiele co przepowiadai /

Żec przyiacioly prawem zostai /

Gdy go doświadczyc chceś choć w rzeczy máty /

Ali sie inedy my wkazaly.

Qui fingit se amicum, & non est, peior est eo qui
facit falsam monetam. Arist:

Tegoś kiedy pytano iakoby prawego

Poznac kto przyiacielá mogt / kiedy statego ?

Wkazal niepodobny máto slychána /

13. Co y dzis bydz nie moze za swiata odmiána.

Aristoteles interrogatus, quid est amicus? ait v-
na anima in duobus corporibus habitans.

Tacy przyiacioly dzis nie máto máia /

Co imz kalety hoyna reka dáia :

Wśakoz Cicero ku takowem morwi :

Badz przyiacielem mnie / a nie mieśkowi.

Me ipsum igitur ames non mea oportet, si veri
amici sumus futuri. Cic:

W tego przyiazni watpic sie nie godzi /

Co cie w przygodzie z smutku wyswohodzi.

A w niedostatku twym wielkiem zalozy /

Temu sluz wiernie / niech sie przyiazni mnozy.

Is est amicus, qui in re dubia iuuat ubi op^o est. Plau

O miłości bliźniego.

To jest samego Boga przykazanie /
 A ma tego bydź słusne wykonanie /
 Gdyśmy z iednego źródła wypłyneli /
 Słusna abyśmy zároveň w zgodzie żyli.

Nam si ab vno homine, quem Deus fixit, omnes
 sumus oriundi, certè consanguinei sumus, & i-
 deò maximum scelus est putandum odisse homi-
 nem vel nocentem. Lactantius.

Naprzodku ieseze Bóg świat osadzaiac /
 Narody rozne na nim rozmnażaac /
 Srodze rozkazal miłowac bliźniego /
 I tak śanowac tak siebie samego.
 Pokazal przyklad na onym zranionem /
 O czym sprawie masz w piśmie zostawionem.

Lakomstwo.

Z Onych pogańskich meżow mawial każdy /
 Wszech żadzi marnych iest poczadkiem zawżdy
 Sprosne lakomstwo: przetoż miety na pieczy
 Strzeżmy sie zároveň tey tak sprosney rzeczy.

Genus omnium libidinum est cupiditas: eius
 autem generis pars auaritia sine dubio. Cic: lib:
 1. Rethoricorum veterum.

Lakomstwo iadow pilno rozmaitych /
 Napawa ciato żadości niesytych /
 Załże mu niemasz by nawiecey było /
 Brzydzicby sie ta napascia godziło.

Auaritia quasi venenis malis imbuta corpus & a-
 nimum effeminat, semper in infinita & insitia-

bilis est

bilis est, neq; copiâ, neq; inopiâ minuitur. Salu-
stius in Cathilinario.

Alle coć potym takõnce mierżony
Zamry w sobie wymyśl nie nasycony
Zadnemu dobrym ani pożytecznym
Bydź niechcesz / a sam giniesz czasem wiecznym.

In nullum avarus bonus, in se pessimus.

Już przestań zbierać boć w krotkiej godzinie

Jako każdego też cie śmierć nie minie :

W piekle nie możesz worki trzasnąć wolno /

Musisz w kaćku tam siedzieć spokojno.

Diuitijs ne parce, recordare quod mortalis es,
non licet in inferno diuitias habere, nec peccu-
nias. affere.

Czy przedsię niedbaś ná takie przestrogi /

Tak zapálczywie wymyśl ten twoy frogi /

Ciągnie cie ktemu abys kładł do skrzynie /

Co o was mawiał Poeta nie ginie.

Non habet euentus sordida præda bonos.

Quid: lib: i. Elegia: 10.

Zá temi słowy tak wam Bógostawi /

A ledwie się to kiedy nie wyiawi.

Bosćcie świat wшыtek takomstwem skązili /

Dwielkiej nedze ná nim namnożyli.

Si fas est omnes pariter pereatis avari. Idem Oui:

Dobrodzieystwo.

Ustawie się nie staw człowieka złemu /

Bo dobrodzieystwo co okazysz temu.

Pożytkuć tak wiedz nigdy nie przyniesie /

Tylko iakby ná morzu siał / a szepiel w lesie.

Noli in malum virum beneficium conferre, est enim si ac in mari semines. Phocilides.

A gdy też łaski chcesz użyzyć komu /

Ku dobremu pomocy ratować domu /

Nie przedłużaj mu czyni wszystko z ochotą /

Bo wiedź przewłoka bywa ze sromota.

Citò factum gratum erit, ingratum gratia tarda facit. Aufonius.

Tegoż poprawia y drugi dla wiary /

Tak o tym mówiąc Lucianus stary:

Kiedy co przedko uczynisz dla kogo /

Ważyc to będzie sobie bärzo drogo:

Alle przez dluga co sie prosbedzicie /

Żtego przyiaciel y obcy sie śmiecie.

Celeres gratiae dulciores, si autem tardauerit, omnis gratia vana est, nec dicitur gratia. Lucianus.

Rada dobra.

S Lugo sie zawsze rozmyślaj ia radze /

Gdy co czynić chcesz / a w tym cie nie zdradze /

Kiedy dokazać myśliś wielkiej rzeczy /

Miey sie przewłoka co napilnicy pieczy.

Deliberandum est diu quicquid statuendum est semel.

17. Bo takto mowi on Cicero dawny /

Dla dobrej rady maż od dawna sławny:

Alż Bogowie takich odstepnia

Co bez ich rady na co następnia.

Dij non sunt in auxilio his qui se inconsultè in periculum mittunt. Cic. lib: 3. Rethor:

Strzeż sie też rádzi rády od takiego/
 Co nie pomoże nigdy do dobrego/
 Wrosem jest ná tym aby cie podchodził/
 A w przedstewieciu twóim wielce škodził.

A malo consiliario conferua animam tuam.

Eccles: 37. cap:

Żá wielce ważna rzecz to brudzy máia /
 Kiedy żony w czym rády dodawáia /
 Abo synowie kiedy przyda z škoty
 Wola swa z nimi składáia nápoty :
 Ale to stara y prawdziwa ráda /
 Od takich ludzi onyła nas ráda.

Consilium mulieris est inualidum , pueri autem
 imperfectum. Arist. Polit: 1.

W małżeństwie.

Co jest małżeństwo ábychci powiedziat ?
 Własne złączenie dwoigá ábys wiedziat /
 Gdy sie oboie iedna mysla zgodza /
 A wierna przyiażń między soba rodza.

Matrimonium est societas inter virum & mulie-
 rem vel fæminam : in qua ex pari consensu fe-
 metipsum alteri debet.

Alle pilnowac potrzeba náńci
 Anielskiej / a strzedz wiernie tey to senci :
 Bo iak wstapiš namniey z tey to drogi /
 Przypadac ná cie bedzie frásunk frogi.

Angelus dixit Tobix , audi me & ostendam tibi
 quibus praualere potest demonium : hi namque
 qui coniugium ita suscipiunt vt Deum à se & à

ment^e

mente sua excludunt, vt suæ libidini ita vacent, sicut equus & mulus, in quibus non est intellectus, habet potestatem super eos. Tu autem cum acceperis eam per tres dies ingressus cubiculum continens esto ab ea, vt nihil aliud nisi oratione vacabis cum ea. Tobix cap: 6.

Tego sie nanes / á zachoway každý /

A bedziesz w szesześciu / w tásce pánskiej záwojby /

Bo co on spráwił tu chwale swej wšedy /

Niechce by sátan miešat tam swe błedy.

Na pocieszenie.

Ne trap w nieszesześciu żaden sercá swego /

Pomniac niestálość szesześciá przewrótnego /

Mowi Zomerus / vmie predko skázić /

A to co skázi nie może nápráwić.

Neq; presentis malis affligas cor tuum, non amplius enim potest esse factum non factum.

Homerus in Illiad:

19. Stronnie to znašác śmiertelnym potrzebá /

Gdy czym niestálością ugodza nas z niebá :

Bo to Bogowie zá żart sobie máia /

Kto go niewdzięczny o to sie gntewáia.

Lenter ferre oportet mortalem existentem calamitates. Euripides in Medea.

Jam z twej počtechy świety Zsteronimie

Kontent : z mlodych lat aż po dżis nie ginie

Wemnieta wzgárdá fortuny oboi

Ktora sie często trapięcy mnie dwoi :

Aliey plochość twa ráda státeczna

Przetrwam / nádzleie máiac w Pámy wieczna.

Per bonam & malam famam Christi miles gra-
ditur, nec laude extollitur, nec vituperatione
frangitur, nec diuitijs tumet, nec confunditur
paupertate. & læta contemnit & tristia.

Hieron: in Epist:

Zwytzay.

Z Wytzay ten ktory porzadku nie káží

Z Gdy sie miedzy nas iakokolwiek wráží,

Też go nam cierpieć nie bronia y świeci /

Wszak zwierzchność cerkwie trzeba mieć w pamięci.

Consuetudinem laudamus, quæ tamen contra
fidem Catholicam nihil vsurpare dignoscitur.

August: ad Casulanum presbiterum.

A Grzegorz święty przy tymże też stoi /

Opowieda sie w tym osobie twoi /

Coś zaczął konay to ku Bożey chwale /

Albo w porzadku cerkwie zostay stałe.

Nos consuetudinem laudamus quæ contra fidē
Catholicam nihil vsurpare dignoscitur, & immu-
tata permanere concedimus. Episc. Numid:

A trzeci stuchay w tym sie z nimi zgadza /

20. Tego zwytzaju trzymać nie odrádza.

Co z pismem świętym wporu nie wiedzie /

Bo ku nieśafce Páńskiej nie przywiedzie.

Quum nec sacris Canonibus nec humanis legi-
bus consuetudo obuiare monstratur, inconcussa
seruanda est. Isidorus.

Ten zwytzay ktory nam byl záwse ku dobru

Pożyteczny: zostawmy go potomstwu swemu /

A ten ktory obmiáne nam škodliwa czyni /
 Niechay sie tam nim cieśa narodowie ini /
 My zostanmy w oyczystey starodawney wierze /
 Niech sobie te wymysly czar nowe pobierze.

Ipsa mutatio consuetudinis, etiam quae utilitate
 adiuuat, tamen nouitate perturbat, quapropter
 quae utilis non est, perturbatione infructuosa cō-
 sequenter noxia est. August: lib: i. ad Ianuarum,

Conuersio, to iest/ Nawrocenie.

Powstańmy/ nawroćmy sie do Pána swolego /
 Gdzieśmy mieysce strácieli dla grzechu nášego /
 Inż tam nas nie dosięże to czym sie pluiemy /
 Gdy sie w zupełney wierze przed nim postawimy,
 Wiecey ná tey miłosci Pan po nas nie żada /
 Jáka wśnosć má serce w nim ná to poglada.

Surgamus ad illum, redeamus à quo peccando
 recessimus. ubi nostrum esse non habet mortem,
 ibi velle nostrum non habet errorem, ibi amare
 nostrum non habet offensionem. Aug: de pœni:

Nie dopiero gdy nam śmierć przystapi do szyie /
 A duch barzo strwożony pod serce sie kryie,
 Bo powiáda Salomon iże czasú tego
 Odwraca wśy swoje od pláczu nášego.

Serò quarunt remedia salutis, quum mortis im-
 minet periculum. vnde Salomon, inuocabūt me,
 & non exaudiam, manè surgent & non
 inuenient. August:

Napótrebniejsza wócieć sie do Pána /
 Bedzie w twym sercu przedziuchno odmiána.

Jako sie zniżył á podał w pokorze /
 Poydziec twa sprawa ku počieffe sporze.
 Boć to Augustin nie darmo powlebział /
 Dárac przestroge by każdy z nas wiedział.

Ouis perdita nunquam reuertetur, nisi pij pa-
 storis misericordiam consequetur. Aug: in Serm:

Urokanie.

Głupiem Salomon nazywa takiego
 Co karán nie chce byđz z błedu swoiego /

Dobrze posłuchać á swieta pokora

Oddać sie Pánu ná pokute skóra.

Przyimuiac wdzięcznie káre od każdego /

W czym masz náuka Proroká sławnego.

Qui odit increpationes, insipiens est. Prou: 13. c.

Lepsza jest iárona kára prawdzwego /

A niż pochlebstwo meża obłudnego.

22. Lepszy przyjaciel co zmióści ráni /

Uż ten co głasze czolo / á tył gáni.

Melior est manifesta correctio, quàm amor ab-
 sconditus, meliora sunt vulnera diligentis, quàm
 fraudulenta oscula odientis. ibidem.

A przetoż Prorok chwali meża tego /

Co nie pogardza náuka drugiego /

Kiedy go karze z iákiey nieprawości /

Ze sie stad może popráwíc ze złóści.

Vir prudens & disciplinatus non murmurabit
 correptus. Eccles: cap: 10.

Bo oto drugi śmieie przykáznie /

W czym nam prawdzwa mióść wkáźnie.

Lepiej teraz wziac miócia pozádnicy /

A niż w dyabelskiej żyć wiecznie ciemnicy.

Noli subtrahere à puero disciplinam, si enim percusseris eum non morietur: tu virga percutes eum, & animam eius de inferno liberabis.

Prouerb: cap: 23.

Creator Stworzyciel.

Dak wierzyć mamy Prorok rade dawa /
A jawnie głosnym to pismem wyznawa.
Mowiac / sameś Pan stworzyciel wszytkiego /
A my robotą własną czyni twego.
Za dobrodzieystwa co od ciebie mamy /
Zadneyci chwały słusnie nie dawamy.

Solus enim es Domine, & vna plasmatio nos sumus manuum tuarum. Esdre 3. cap: 8.

Patrzac na wiecznie trwata twa robote /
A na to co ty zgubić masz ochote /
Znamy wieczność twa / a z tey wielmożności /
23. Snadno rozumieć nam o wszechmocności.
Sporządku mądrość twoie uznawamy /
A z spraw niezmierna dobroć przyznawamy.

Ex perpetuitate creaturarum, intelligitur creator æternus. ex magnitudine omnipotens, ex ordine & dispositione sapiens, ex gubernatione bonus. August: super Ioannem.

Bog jest wszechmogacy i wszytek wsedy / zawszdy /
Pełne go są nieba / pełen go kraj każdy.
W przepasciach głębokich na świecie serokiem /
Gdzie możesz / y tedy trudno patrzeć okiem.
Wsedy jest obecny sukac go nie trzeba /
Pełnego niskości y wysokości nieba.

Creator omnium Deus omnipotens ubiq; est, & ubiq; totus est, in parte non est, quoniam ubiq; est: & tunc minùs inuenitur quando is qui ubiq; totus est, in parte queritur. Greg: lib: 1. moral:

Niepotrzebne dowiádownie.

W Rzeczách wielkich nigdy sie nie dowiáduy wiele /
 Jesli nie bedziesz umiał w tym postapić smiele,
 Twoie pilne staranie w niwecz sie obroci /
 A ze wstydem ochoty twoiey wielkiey skroci.

Altiora te ne quæsieris, & fortia te ne scrutatus fueris. Eccles: cap: 3.

Powściągni w sobie wporu bystrego /
 Co nie należy do dowcipu twego.

24. Bys śniadź nie przyszedł z takowem rozumem
 Na to czego byś rad zbył przedkiem sumem.

Compescat se humana temeritas, & id quod nõ est non querat, ne illud quod est, non inueniat.

August: contra Manicheos.

Na zwatpienie.

W Lásce moźnego nie rospáray Bogá /
 Niechci wypadnie z serca wšyteká twogá.
 Nie watp iże znaś wielkość grzechu twego /
 Gdy pátrzyś ná moc lekárzá moźnego.

Noli dicere, nunquam talem hominem DEUS correcturus est tam malum, tam peruersum, noli desperare quem roges. morbi magnitudinem vides, potentiam medici non vides.

Idem super Psal: 55.

Posłuchaj tegoż Augustyna rady /

Że cięś sie zawarł onemi przykłady.

Łotr Pana poznat już na dokonaniu /

Piotr sie go zaprzat w ostatniem poznaniu.

Że tak ty nie wotw wielkiem grzechem ziety /

25. Ty wierny chroń sie tej pychy przeklety.

Latro agnoui, Petrus negauit, in Petro demonstratur quod non nostrum est, non debere de se praesumere, in latrone nullum impium debere diffidere conuersum, timeat ergo bonus ne peccet per superbiam, & malus ne desperet per multam malitiam. idem ibidem.

Obaczayże sie grzechem zarażony /

Od zaginienia tak szukay obrony.

Obroć sie z chęcią ku Panu swojemu /

Dajac w tym wiarc meżowi światemu.

In vita hominis finis quaerendus est, quoniam Deus non respicit quales antea vixerimus, sed quales circa finem vitae fuerimus. Isidorus de summo bono lib: 3.

Ná tych co tyci komu wślarzają.

26. S Jabłow dworzaniu ten miánowan bywa /

Co tak niestale języka używa.

Jue łagodnie mówi z toba wsty /

Insiemu w serce ciśnie język pusty.

Bilinguis serpens habetur, atq; mortalis, eò quod diaboli minister aliud lingua loquitur, aliud corde meditatur. August: de Paradiso.

Hieronim święty dawa nam przestroge /
 Ktora tu iáwnie ia powiedziec moze :
 Bysiny nikomu ezci nie wola czáli /
 Ani tych co tak ezynia nie słucháli.

Caue ne aut linguam aut aures prurientes ha-
 beas, id est, aut ne ipse detrahas alijs, aut alios
 audias detrahentes. Hieron: ad inpot:

Syabel.

Nigdyby niemiál przeciwo nam powstania /
 By od nas niemiál drogi okazania.
 Ale mu dziury wstepu wkazaniem /
 Tymwola Boża iáwnie przestepuicim,
 Augustin święty ostrzega w tey mierze /
 Tlich zdrayca mieysca tu v nas nie bierze.

27. Diabolus non inualeceret contra nos, ni-
 si ei viam ex vitijs nostris preberemus, & locum
 ei introeundi & dominandi nobis peccando fa-
 ceremus, vnde scriptum: nolite locum dare dia-
 bolo. August: homil: 3.

Nie záwzdyc ná wšytko ten to ezart podwodzi /
 Z nášych tež rozumkow cokolwiek wychodzi:
 Co dobrze myslamy / Pan to sam spráwnie /
 Co źle / nieprzyiaciel mysl & temu kieruje.

Non omnes cogitationes nostræ semper diaboli
 instinctu incitantur, sed aliquoties ex nostri ar-
 bitrij motu emergunt. Bonæ autem cogitatio-
 nes semper à D E O sunt. Idem de
 doctrina Christiana.

Nauka.

Zego nam zarosze wezyć sie nalezy /
 Co ku boiazni Pańskiej stale mierzy /
 Nie piósnek marnych / nie tańca skoźnego /
 Ostatka sie vez od meza swietego.

28. Nihil aliud discat audire & loqui, nisi quod pertinet ad timorem Domini, turpia non intelligat, cantica mundana ignoret, adhuc tenera lingua Psalmis dulcibus imbuat, procul sit lasciuia puerorum, puellæ & pedissequæ à secularibus consortijs arceantur. Hieron: in Epistola.

Bto sie przez czas krotki ze wstydem nie bawi
 Nauka i w rozum sie za mlodu nie wprawi /
 Ten bedzie ze wstydem gupstwo miec na sobie /
 Nie zeydzie sie krewnym ku żadney ozdobie.

Qui breui tempore in pudore disciplinam non patitur, omni tempore in pudore insipientię permanebit. Pitagoras in suis præceptis.

Discordia Niezgoda /
y nieswornosc.

NJe chodz takto Lew mruczac po swym domu /
 Niepotrzebnego nie wzruszay gomonu /
 Czeladce twoiey y twoim poddanym /
 Badz dobrotliwym y taksawym Panem.

Noli esse sicut Leo in domo tua, euertēs domesticos tuos & præmens subiectos tibi.

Ecclesiastes cap: 4.

Nie darmo te Pan przypowieść zostawił /
29. Ktora Mattheus w piśmie swym obiawił.

Każde Krolestwo rozdzielone w sobie /
Nie przyjdzie nigdy ku żadney ozdobie.

Miasto, dom, nawet gdy żyje w niezgodzie /
Przyjdzie do zguby, y ku wieczney srodzie.

Omne regnum diuisum, contra se, disolabitur,
& omnis ciuitas vel domus diuisa contra se, non
stabit. Matth: 12.

Bogactwa łakomych.

Cożci potym żeś náłożył skrzynie /
Kiedy sumnienie dobre w tobie ginie?
Dobra mieć pragniesz sameś nic dobrego /
Zawstydayże się sam rozumu swego.

Násypales w dom wiele srebra, złota /
Ktoż temu Panem wymowić sromota?

Quid prodest arca plena bonis, si inanis consci-
entia: Bona vis habere, & tu bonus esse non vis,
erubescere debes bonis tuis, si domus plena bo-
nis, te malum habet Dominum. August:

de verbis Domini ser: 12.

Bogactwa wielkie / pyche wielka mnoża /

I nienawiscia ludzka zbytnie groża.

Bo tak wysoka myśl nam w sobie ieża /

Ktozey zle sprawy z checia ná myśl bieża.

Diuitiaz inflant animos, superbiam pariunt, in-
uidiam parant, & eò vsque mentem alienant, vt
fama peccuniaz nos etiam nocitura delectat.

Seneca Epistola 28.

30. Jako przychodziś masz do zbogacenia /
 Trzebać w tym bracie przysć do obaczenia,
 Mała pocteha mieć okwitosc wsego /
 Gdy tego niemasz co wseytko od niego.

Quid ei prodest quod habet, qui eum qui omnia
 dedit non habet? August: de verbis Domini.

Coż przyrównano może bydz tey niedzy /

Jako utracić Boga dla pientedzy ?

A tych pozbywszy gdzie sie obrociemy /

Powiedz nam smierci / niech wzdoy o tym wiemy ?

Nihil enim miserius est, quam propter nummū
 contemnere Deum. Hieron: ad quendā Leuitā.

Excommunicatio,

To iest /

Z Kościola ś. Wyrzucenie.

W Jecey sie lekac nie trzeba nam zgotā /

Jako z Kiestru swietego Kościola

Bydz wymazanym: iak kto w to wpadnie /

Augustin swiety winsule mu ządnie.

Bo kto od ciatā odciat bedzie tego /

Nie bedzie czlonkiem Boga wsechmocnego.

A kazdy ktory Duchā tego straci /

Juz wiekom wiecznie z Panam sie nie zbraći.

31. Nihil sic debet formidare Christianus, quā
 separari à corpore Christi, si enim separatur à cor-
 pore Christi, non est membrum eius. Si non est
 membrum eius, non vegetatur. Quisquis autem

Spiritum Dei non habet, dicit Apostolus, non est eius. August: super Ioan:

*Nie powiedasz Kieże to zmyslili /
Abby co za to ná nas wysydzili.
pánstá to dawna wstáwa byś wiedziat /
Wszakci is prorok iásnie opowiedziat.*

Eliciunt de castris omnem leprosum &c. Numeri cap: 5. Iosua cap: 6. Sit ciuitas hæc anathema, & omnia quæ in ea sunt, Domino.

Idem cap: 7. Non poterit Israël stare ante hostes suos, nec eos fugiet, quia polutum est anathemate.

Ibidem: Non ero ultra uobiscum, donec cõteratis eum qui huius sceleris reus est.

*Nie ma nic kósciot Bogu przeciwnego /
Postánowienie od wieczności tego /
Onych Biskupow co z nim w cieleszyli /
Temu nánti ná zte zostáwili.*

Si autem Ecclesiam non audierit sit tibi sicut ethnicus & publicanus. Matth: 18.

Excusatio, Wymawianie ze złości.

*Bozno sie z tego pánu wymawiaćie /
Wy co excelsy w sobie takie macie /
Dna on wysytkie mysl / iay postepki widzi /
Dla tegoz oto ten maż z tego sydzí.*

Superbus uult se credi constantem, prodigus liberalem, auarus diligentem, temerarius fortem,

inhumanus parcum, ignauus quietum, timidus
cautum. Prosper de vita contemplatiua.

32. Nie wymowisz sie miseraku z tego /
Gosiem grzech wieszty do grzechu pierwoszego
Przydawaś / gdy sie wymowkami bronisz /
Ale sie oka Pańskiego nie zchronisz.
Bo Grzegorz swiety w rym dawa przestroge /
Ktora cie tu ia oto przestrzec moze.

Peccatum peccato addit, qui culpæ quam fecit
patrocinia defensionis adiungit. Greg: 12: moral:

Exempla to iest Przykłady.

Sa też takowi ktorzy za przykłady
Sumnieniu swemu dostawiaia rady /
Ktoremu kaski Pańskiej nabycia /
A serca swoie nimi zapalaia.

Sunt nonnulli quos ad amorem cœlestis patriæ
plus exempla quàm prædicamenta succendunt.

Greg: lib: 1. dialog:

- On wielkiej slawy maż / y nanczony
Aristoteles / bronil z kazdey strony /
Aby mlodziency spetnie nie mawiali /
33. Ani mowiacych marnie nie sluchali.
Bo wiec z sluchania abo takze z mowy /
Bywa vpadek y w skutku gotowy.

Iuvenes sunt custodiendi vt nec dicant, nec au-
diant malum, vel turpe aliquod, quia ex dicere
vel audire aliquid turpe, de facili fit facere. Poli: 7.

Snadno sie cztowiek popravi sluchaiac /
Ludzkie przypadki sobie rozwarzaiac.

Gdy ná tego Pan dopuści co złego /

Wzruszy strach o tym mówiac nie jednego.

Instructus redditur animus in futuris, quando
præteritorum commouetur exemplis.

Cassidorus lib: 5. Epist: 44.

Exercitium, Cwiczenie/ ábo zabawa w pracy.

NJe rychto tego okłama pokuśa /

Gdy sie poczciwym czym zabawi dusza.

W takich sprawách chowa swoje ciało /

Zeby sie złością nigdy nie mazało.

Non facile capitur à diabolo, qui bono vacatur
exercitio. Hieron: in sermone.

Zażste dowcip náš truchleie żawždy /

Gdy go czystością nie poprawia każdy /

Przedto sie gładno serotie wyniszezy /

34. Gdy nie doktadaś a wynosa wbysey.

W karb bogaty natożony w strzynie /

Nie przykładasli ba nie długoć zginie.

Także náš dowcip tesli inych stowy

Nie poprawiem go / wyschnie z naszey głowy.

Ægrescit profectò ingenium nisi vigilatione re-
paretur: citò expediuntur horrea quæ assidua
non fuerint adiectione suffulta; Thesaurus ipse
quàm facile profunditur, si nullis iterum peccu-
nijs completur: sic humanus sensus cum alieno
non sarcitur, id est restauratur inuento, citò po-
test atenuari de proprio. Cass: lib: 4. Epist.

Fama bona Co jest/ dobra sławá.

Wszelka praca każdy na sie bierze /
Ktory o sławie myśli w takiej mierze /
35. Aby mu pamięć dobra wdziałala /
I w szytkie cnoty na sie dobrze brała.

Laborem quippe non reffugit, qui virtutis glo-
riam concupiscit. Cassio: lib: 1. Epist: 24.

Wszakost ten w pracy wieksza ma zabawe /
Kto opuszczając dozesna postawe.
O wieczney piecza ma pilne staranie /
Aby na on czas gdy przed Panem stanie.
Nie śacowano proznych zabaw tego /
I samych dobrych spraw znał także v niego.

Melius est de perpetua vita, quam de fama co-
gitare, nostra enim post mortem non opuscula,
sed opera sunt pensanda, quia si aliquid agimus
nostrum est: si quid habemus alienum.

Idem lib: 2. Epist:

Na Fortune.

Trudno sie sporem obchodzić z ta pania /
Jako cie weźmie tak musisz iść za nią.
Wszytkiem ta rowne okazuje szolo /
Nie da tey nigdy poznać predkie kolo.

Quamcunq; viam dederit fortuna sequamur.
Virgilius.

Tym co ia chwála głupstwo przyczytaia /
 A tym co gania pyche zádawaia.

Przetoż z bażeniem trzeba o niey gadać /

36. Jey spraw przewrotnych ludziom nie wykládać.

Nam fortunam laudare stultitia, vituperare superbia est. Cic: Retho: veterum lib: 2.

Oná rozumy y dowcipy czynne
 pod swoje koto tak podmyka bynne,

Ze sie wozony / medzecz nie obaczy /

Jak go fortuna wnet oszukac raczy.

Nihil est tam contrarium rationi & constantia quam fortuna. Idem lib: de diuinatione.

Gaudium, Radość / ábo wesele.

Nesli chceš smutku nigdy nie używać /

Ale w radości wstawnie przebywać :

Staray sie oto abyś żył poczciwie /

Takich frasunek nie trapi škodliwie.

Vis nunquam esse tristis, bene viue, bona vita
 semper gaudium habet. Hugo de anima.

Serce wesole y twarz nam weseli /

37. Jesze radości y duszy wdzieli /

Ze wesol bedzie choćia y w starości /

A duch struchlaty wysusza y kości.

Cor gaudens exhilarat faciem, moerore animi
 deijcitur spiritus. Prouerb: cap: 15. Animus gau-
 dens etatem floridam facit spiritus tristis exicat
 ossa. ibidem.

Gratia, Łáská.

Gdynieyska łáská v páńá nášego /
 Niżeli prošba nášá ludu tego.
 Bo wiecey dawa niżeli prośiemy /

A my to pracom swym przypisniemy.

Vberior est gratia Domini quàm petitio nostra.

Sa ludzie ktorzy czysty żywoť máia /

Wżdy łáski Páńskiey nádánia nie znáia.

Przyezyna tego by nie pohárdzeli /

Gdyby dostátek z łáski tego mieli.

Aliquando pleriq; & vitam habentes mundam
 non accipiunt gratiam. Quare? ne in superbiam
 eleuentur, ne inflentur ventuositate iactantiæ,
 ne altitudo muneris negligentiores efficiat.

Chrysoft: super Epistolam ad Hebr:

Ná tych trzech łáská Boża nam należy /

Szesliwy co mu ten dar z niebá zbieży.

Zápomni przestych wzgárdzi ninieyseni /

A cieşy tylko duşe swa przestemi.

Gratiam in tribus confitere arbitror, in odio
 præteritorum, contemptu præsentium,

desiderio futurorum. Idem.

Aták ty predko gdy masz czynić komu /

Okázy łáске takci powiem w domu.

Bo iáko zwłoczyc będziesz swa dobrote /

38+ Dość márna czynisz w tey mierze ochote.

Wśák y on dárony Lucianus práwi /

Nie przez sen łáski okázy ná iáwi.

Bo predka łáská, y cheć wdzieczna bywa /

Te co sprzewótka nieláska nazywa.

Celeres gratiæ dulciores, si autem tardaueris omnis gratia vana, neq; dicitur gratia. Lucianus.

W tej słowá sie z nim Quzonius zgadza /

Kurezyć sie z łaska matacym odrádza.

Ta która przedtò a z checi sie stawa /

Sława każdego bogácie nadawa.

Si benefacias citò, nam citò actum gratum: ingratum gratia tarda facit. Aufonius.

Gratitudo, Wdzięćność

dobrodzieystwa czyiego.

Don maż sławny Seneká powiedział /

Chee aby każdy za pewne z nas wiedział /

Ze tego nigdy zapomniec nie mamy

Gdy czyie wdzięćność przeciw sobie znamy.

Beneficiorum memoria senescere non debet
in beneficijs.

Bo ten co sie tak w tey mierze spráwuię /

A dobrodzieystwo dane za sługuię /

Obraca k sobie wietfsza cheć onego /

Co dobrodzieystwa zażywa od niego.

Iugiter sibi subuenire facit, cui collatum beneficium ante oculos semper asistit. Cassiodorus.

Ci dobrowolnie mówi ofiárnia /

Ktorzy w kłopotach za kóre dziekniá,

Bo pan pokore ich sobie powáza /

Wiec dobrocliwá łáske swa rozmnáza.

Voluntariè Deo sacrificant, qui inter angustias passionum semper gratias agunt. Idem super illud: voluntariè sacrificabo tibi.

Gula, to iest/ Gbzarstwo.

GDy kto w swey woli gárdło swe wtłusci /
Zaráz sie gebá by wścietka rospusci.

Al gdy náleie kádbun do sytości /

Tám inie czónki pełne rospustności.

Affluentia ciborum constare solet insolentiâ verborum, saturitatem ventris, sequitur leuitas operis, & vanitas mētis. Hugo de clauastro anima.

Alle Seneká powiedział prawdziwie /

Bo náše brzuchó tak rospustnie żywie /

Przymowác nie chce miáry áni słucháć

To co wymyśli musi ná to chucháć.

Venter precepta non audit. Ad Lucil: Epist: 22.

Miezymyszte stáre przykłády w pámieci /

O których oco powiádáta świeci.

Wspominamy sobie ná oycá nášego /

40. Co go wygnáto z mieyscá rostkóšnego.

A regione nostra superbiendo, inobediendo, visibilia sequendo, cibum vetitum gustando discessimus. Sed ad eam necesse est flendo, obediendo, visibilia contemnendo, ciborum appetitus refrenando redeamus. Grego: homil: II.

Homo, Człowiek.

Aldy dzień y godziná to nam okázuie /

Al przed sie sie żaden z nás w tym namniey nie czuie.

Iże człowiek nie jest / á my przed sie bužno /

Wysumasł pánie mlody śmierć nábiega bužno.

Omnis dies, omnis hora, quid sumus ostendit.

Seneca Epistola 103.

Neak návykní od meša světego /

Stad sie ochromíš grzechu škárádnego.

Gdy sie obaczysz w iákley níczemności,

Obzrydnieč pyhá y ine márnosti.

Septem sunt de essentia hominis, quæ si homo consideraret in æternum non peccaret, scilicet materia vilis, operatio turpis, exitus flebilis. status instabilis, mors tristabilis, dissolutio miserabilis, damnatio detestabilis, & consideratio gloriæ ineffabilis. Bern: de considerat: vilit: hum:

A ďaleky mowí pilnie strzeżmy tego /

Abý to káždy záchował co iego.

Keďá nte mowí / vsťá nte slucháty /

Gdy izytká nte násladowáty.

Diligenter obseruandum est, vt membra singula suum teneant officium, vt neq; manus loquatur, nec os audiat, nec oculus linguæ officium assumat. Hugo.

Ingenium, to jest / Dowcip.

Obzre powieďziat Seneká wozony /

pod iáká škora rozum osádzony

Može byďz w špetnym y škárádem čiele /

Sam číatá zdobi špetnych ľudzi wiele.

42. Potest ingenium fortissimum ac beatissimum sub aliquolibet cute latere. potest ex deformi humiliq; corpusculo formosus animus ac

magnus exire, non enim deformitate corporis
 foedatur animus, sed pulchritudine animi corpus
 ornatur. Seneca Epistola 77.

A przetoż Salustius tak to o nim mowi /

Do ozdoby nie platnie nie sa czlowiekowi.

Piekna twarz / y bogactwa / y ine ozdoby

Pogina / nie ozdobi to naszey osoby.

Rozum skutki wezciwe z dusza zostawia /

Jeden poczatek / koniec niesmiertelny maia.

igitur praeclara facies, diuitiae, ad hoc vis corpo-
 ris, & alia omnia huiusce modi breui dilabun-
 tur, at ingenij egregia facinora, sicut anima im-
 mortalia sunt, postremo & corporis bonorum,
 vt initium sic finis. Salustius.

Przetoż potrzeba nam wielkiej dbałości /

By zostal dowcip nasz w takiej pilności /

Byśmy go z inych zawsze dostawali /

A nasz domowoy mocno wzwierdzali.

Si humanus sensus cum alieno non sarcitur in-
 uento, citò potest attenuari de proprio.

Cassiod: lib 4. Epist:

Ingratitudo: Niewdzietność.

To niewdzietnością czyie chce rad placi /

Wiecznego Pana także sobie traci.

Bo to jest wielki nieprzyjaciel zdrowiu /

Ludziom y Bogu także pogotowiu.

Ingratitudo est hostis gratiae, inimica salutis,
 quoniam nihil ita displicet Deo quemadmo-
 dum ingratitude.

Alle zte serce prozno sie ma zdozić /
 Nie może nigdy nic dobrego zrobić:
 Pokażny mu ty cheć iak chceś prawdziwoz /
 Nładzie on ná to przyczyne fałszywoz.

Peruersi cordis est, occasiones ingrati-
 uestigare, nemo id facit, nisi qui etiam ingratis
 est ingratus. Bernh: ferm: 51.

A tak postuchać Seneki náleży /
 Z którego radytá náuka bieży /
 Ze to rzecz márna chećia nie nágrodzic /
 Temu co do nas smie z vprzymá chodzic.

Non ruferte gratiam pro beneficio turpe est.
 Seneca de beneficijs.

A dáley tárnje serzey mowi o tym /
 Toć sie też pomnieć przygodzi nápotym.
 Myli sie / mowi kto podla przymuie

43. Cheć / á podleyśa iáste okáznie.

Errat si quis leuius beneficium accipit quàm
 reddit. idem.

A iasli służyś á zá tve postugi
 Nágroda slabá idzie przez czas dlugi /
 Nie nie milnieś: gdy dla niewdzięcznego
 Praca ná wátlas z chećia ciátá swego.

Nihil amas si ingratum amas. Plautus in Persa.

Bog dáy że bytá iak Poetá mowi
 Káždemu ná kárk siádtá ztośnikowł.
 Scyllá okrutná á ná skále frogi
 Swey / káre wieczná zostáwita z Bogi.

Debuit Scylla ingratis nocere viris
 Ouidius.

Iniuria, Krzywda.

GDy ty prawdziwie żyjesz ona świeca
 Sprawiedliwości / a kląda przeklecia
 Na twoje głowe potwarsz / i wiedz v Pána
 Insa na krzywdę twa będzie odmiana.
 Bóza przeklestwo dostaniesz korony /

Y nie winności swej peroney obrony.

Qui iustus est, & iniuste maledicitur, premium
 illi redditur. Ang: super Psal: 102 vel 3.

W tymże Chryzostom v pewnia nas świecy /

44. Że ta odmiana potwarszy przeklecia.

Bo my za krzywdy ktore tu cierpiemy /

V Pána swego w ozdobie będziemy.

Quicquid à quolibet hominum passi fuerimus
 iniuste, aut remissionem accipiemus omnium
 peccatorum, aut si tanta delicta in nobis non
 fuerint clarioribus honorabimur coronis.

Chrysoft.: super Matth:

Invidia, Zawieść.

ZEn skaraby grzechy nienawiści sprośny /

Ku takiey skłodzie przywodzi żalosny.

Isidorus nam od tey merchy skłody

Tak opowieda pomniec dla przygody.

Invidia cuncta bona deuorat, ardor pestifera, in-
 uvidia animæ tinea sensum comedit, pectus vrit,
 mentem affligit, cor hominis quasi quaedam pe-
 stis depascit. Isidorus.

Strzeżże

Strzeżcie się tedy takowey marności /
 Chceśli wywyższyć bydyż przeto w zacności.
 Bo to przystoi meżowi dobremu /
 Nie záyrzec nigdy człowieku żadnemu.

Si non inuideris maior eris, qui inuidet minor est, scito quid est inuidia, est dolor animi ex alienis commodis, scito etiam & illud, quod nulli inuidet vir bonitate præditus. Prosper in prouer:

45. Weźmi ludzkie wiedzac o tey sływie /
 Chcąc nas bieglemi mieć w takiey nauce /
 Abyśmy nigdy wiary nie dawali /
 Tym gdy co o nas beda powiedali.

Quicquid ex inuidia dicitur veritas non putatur.

Cassiodorus lib: i. Epist: 8.
 A przetoż záwse przyiacielá tego /
 Co go rozumiesz sobie bydyż prawego;
 Wiecey się trzeba wystrzegać w tey mierze /
 Niż tego co nas chytrze w sídła bierze.

Cauere magis inuidiam amicorum, quam insidias inimicorum oportet. Prosper de beneficijs.

A przetoż bráćie choć od poganina /
 Bedzie przestrogi w tym twojá przyczyna /
 Nie cieś się nigdy z niesześciá cudzego /
 Bogowie káza miłowác bliźniego.

Malum alienum ne tuum feceris gaudium,
 dicebat Socrates.

Sam się poráziś / mley ná sie baczenie /
 To co cie trapi twe nieobaczenie.
 On wielkley sławy król cie w tym przestrzega /
 Ná miłość w sercu bliźniego podzega.

Alexander dixit inuidos homines, nihil aliud esse

quam ipso-

quàm ipsorum tormenta. Quint: Curcius
de gestis Alexandri.

Alow poświętych ludziach to bążenie /

W żadne sie niechca poddać podeyrzenie.

Tylko tym spraw ich chca wiernie pomagac /

Ktorym nie moze żaden złości zadać.

Egregij ciues imitari bonos, quàm inuidere bo-
nis malunt, Salustius.

Trudno cnotliwym przed temi skokony /

A przed ich złości dostawać vchrony.

By iak mawiaia / nacnotliwiey żyli /

Z trudnaby sie ich żebom obronili.

Nulla tam modesta felicitas, quæ malignitatis
dentes vitare possit. Valerius Max: lib: de anima.

Ira, Gniew.

Gniew bårzo zbytni bårzo ludziom skodzi /

A tu saleństwu prawie ie przywodzi.

Trzeba go w pierściach warownie osadzac /

By swoa furia nie mogl nam przestadzac.

Ira imoderata insaniam gignit, dicebat Epicurus,
tu verò magnam iram contine in pectoribus, hu-
manitas enim melior est. Homerus.

Takich Salomon ostrzegac sie radzi /

Jego nauke pamietac nie wadzi.

Bo w towarzyświe obciac z takimi /

V6. Bedzieś zarażon przymioty rownemi.

Noli esse amicus homini iracundo, nec ambules
cum homine furioso: ne forte discas semitas eius,
& sumas scandalum animæ tuæ. Prouer: 22.

Trzymać sie tedy dobrze mądrych rady /

W tak wychodząc skąd pod ich przykłady.

Mówie skąd takich które duszy szkodzi /

W tu doczesnem nas czasem przywodzi.

Ignem gladio ne fodias, id est, iratum & tumidū
animum verbis maledictis ne laceffas, dicebat

Pitagoras.

Bo lada o co gniew rozmnożyć srogi /

Ludzie obrazasz, tak mówia / y Bogi.

Tam gdzie potrzeba gniewu / tam wzywac /

Kedy nie poniem szkoda wasy krowac.

Irasci in quibus non oportet insipientis est.

Arist. lib: Ethic: 3.

Iudex, albo Sedzia każdy.

W Omni to sedzia co mowi ten swiety /

Wys sie przeciwit checi swey przeklety.

Prawdy przestregay a sprawiedliwosci /

Bo trzymasz mieysce krola od wiecznosci.

In iudicando cordi magis est custodia veritatis,
quam obedientia voluntatis. Ambr: super:

Beati immaculati.

Zatytay sobie oczy sedzia stary /

Wle badz tak barzo chciwy nate dary :

Przeciw sie meznie swey takomey checi /

To co nalezy Bogu miey w pamieci.

Qui iudicat voluntati suæ obtemperare non o-
portet, sed tenere quod legum est. Idem ibidem.

W on krol swiety takze nie da bladzić /

Wle kazdego sprawiedliwie sadzić.

Z boiáznia Pánska trzymać sie nauki /
 Jak ma odpráwiác ná tym mieyscu skutki.

Et nunc reges intelligite, erudimini qui iudicatis
 terram, seruite Domino in timore, & exultate ei
 cum tremore, apprehendite disciplinam, ne quã-
 do irascatur Dominus, & pereatis de via iusta.

Psal: 2.

Bo iák bedziecie ludzie wpatrować /
 A z tedwabnemi káskáwiesie chowác /
 Już twe káskomstwo dobrze zrozumieiny /
 O prawdę nie dbasz / takcie opowieiny,

Qui cognoscit in iudicio faciem, non bene facit
 ille, & buccella panis deserit veritatem, Prou: 24.

Być kto nalepiey powiedział o prawdzie /
 Temu wierz wszystko ináczey sie nazydzie,
 Ty nie wierz aż to peronem dowody
 Pokaża; nie czyń ty bliźniemu škody.

Quamuis vera sunt quædam, tamen iudici non
 sunt credenda, nisi certis iudicijs demonstratur.

August: lib de vera religione distinctione 4.

Bo sprawiedliwy gdy swa rzecz prowadzi /
 47. Tego nie słuchác sedzkiego skarádzi /
 A swym porzadkiem wznawaiac rzeczy /
 Potrzebá prawdę swieta mieć ná pieczy.

Iusti est incedere iustâ intentione, iudicis autem
 est iudicare iusto ordine. idem contra Macedo:

A ten ktory też o prawdę pozywa /
 Niech temu słowy sedziego wżywa /
 Jako Augustin náucza go swiety /
 Sprawiedliwość ma swoy tor / niewykrety.

Modus rogandi iudicem est, vt faciat quod salua fide facere potest. idem ibidem.

A słowá te co z razu powiedáia /

Rádze niech mieysca v ciebie nie máia.

Prawdy násláduy / a takomey checi

Serzeż sie / bo tego zákaznia swięci.

Qui rectè iudicat, & præmium inde remunerationis expectat, fraudem in Deo perpetrat, quia iusticiam, quam gratis impartiri debuit, acceptance peccuniæ vendidit. Hidorus.

Toż Grzegorz swięty prágne mieć po tobiet

Co twey stolicy bedzie ku ozdobie.

Nie daway wiary skárádey powieści /

A karz ia przedko storóć ia obwieści.

Maiora crimina non sunt mox credenda quum audiuntur, sunt tamen citiùs punienda, quum veraciter cognoscuntur. Greg: moral 19.

A nie skwápiay sie z dekretem w tey sprawie /

Choćiać wiadomosc dádza o niey prawie /

Trzeba rozmyslu cóć powiedza bzydko /

By dostáteczny dowod miáto wshytko.

Ad proferendam sententiam nunquam precipites esse debemus, ne indiscussa temere iudicemus, nec quælibet mala audita nos moueant, ne passim sine probatione credamus. idem super illud lob: 29. Causam quam nesciebam diligentissimè inuestigabam.

Alle iáko to ná was powiedáia /

Ci ktorzy od was krzywdy wielkie máia.

Śarazem bogacz chudego porazi /

Jak mu przedko w garść ktory dukat wrązi.

Nie byłko słuchac beda cie niedznieku /

Alle y za tym kazać do karmniku.

Nie wstydzisz sie skod ktorec tu dzialamy /

Wszystko sedziemu czym wyptacie mamy.

Diues muneribus citò corumpit iudicem, pauper autem, dum non habet quid offerat, non solum audiri contemnitur. sed etiam contra veritatem opprimitur, citò violatur auro iusticia, nulla reus pertimescit culpam, quam redimere nummis existimat. Isid: lib: 2. de sumo bono cap: 58.

Alle cie też tak panie sedzia skarza /

Jako ty prawde tak cie też wważa.

Jako doznamy niesprawiedliwosci /

Ktora przychodzi na cie z takomosci.

Tam diu iudex dicitur quam diu & iustus putatur: quia nomen quod ab æquitate sumitur per superbiam non tenetur. Cassio: in Epist:

Liberalitas, Swoboda hoynośc.

Gdy w imie Boze zapomagaś kogo /

Zapowiedz radze vstom swoiem srogo /

Aby przed ludzmi o tym nie gadaly /

Gdy v bogiemu rece co podaly.

Perfecta est liberalitas, vbi silentio quis tegit opus suum, & necessitatibus singulorum occulto subuenit, quem laudet os pauperis. & non labia sua. lib: de offic: Ambros:

Mozesz sie cieszyć bracie wiecey z tego /
 Zoynego wiecey niżli łakomego
 Chwała: przeto że wielom ich dogadza /
 Łakomieć sie sam w dobrym mieniu zadržza.

Prodigus multò melior est quàm avarus, hic enim multis prodest, ille nemini, nec sibi ipsi quidem. Arist:

To doskonała hojność zawsze bywa /
 48. Dać potrzebnemu kiedy wiele zbywa.
 Wszak nie oglądzać masz tey i sam siebie /
 Boć tey hojności nie pochwała w niebie.

Deniq; perfecta liberalitas dara egenti, sed non vt ipse egeas, succure perituro. Seneca de benefic:

Lingua, Jezyk.

NA sie mieć zawsze á napilney pieczy /
 Godziekolwiek będzie nasz jezyk estowieczy:

Nie o tym kiedy ma teraz mieszkanie /
 49. O onym wiecznym za sie tam dostanie.

Qui de terra est de terra loquitur. Ioan: cap: 3.

Wiec sie zamówi aż nie wie tak z rzeczy /
 Dobrze to było mieć sie w tym napięczy.

Wtrącać prozney niepotrzebney mowy /
 Wiądrzyć prawdę á krótkiemu słowy.

Breuilloquentiam quisq; in dicendo colat.
 Aulus Gellius.

Matrimonium, Stan małżeński.

TOsam Pan sprawił ku wieczney ozdobie /
 A te poćieche zostawił w tym tobie.

Je masz wiernego przyjaciela w domu /
Szczęśliwy gdy Pan da takiego komu.

Felix Admeti coniunx, & lectus Vlissis,
Et quaecunq; viri femina limen habet. Martia:

Pamiętaj tak sie masz w tym stanie chorwać /

50. A to coś komu ważył sie ślubować.

Jesli nie ztrzymasz wiec Pan nie odpuszc /

Ona też myśli z tych z serca nie spuszc.

Thesaurus malorum mulier mala.

Alle wiare day pewna Prorokowi /

Co przypisuje temu narodowi /

Az sie nie w każdey taka złość pokaze /

Chybá w tey co nie Pan Bog tego skarze.

Non est caput nequius super caput colubri, &
non est ira super iram mulieris. Eccles: cap: 25.

Dobrzeć Menander Pogánin powleździł /

Nie wádzi o tym abys y ty wiedził /

Chceszli pokoiu w domu swym wzywac /

Nieráczje tey ptci nigdy k sobie wzywac.

Sine tristitia habebis vitam, si sine nuptijs viues,

Menander.

Abowlec iesliby wporna byta /

A swym wporom wiele przewodziła /

3 Máriałisá o niey wiersz powiedziec /

Dgadza y sie Páni chceszli ze mna siedziec.

Vxor vade foras, aut moribus vtere nostris.

Martialis lib: 1.

Mulier, Niewiasta.

3 Káda sie k temu micy pozcíwa zóna /

Jak od swietego tus jest wyuzóna.

A w żadna sie rzecz nie masz wdawać zgotą /

Tak poslušna bydz jako matki pszota.

Mulierem constat subiectam esse Domino, viro suo, & nullam authoritatem habere, nec docere potest, nec testis esse, nec fidem dare, nec iudicare. Ambros:

Adam dla tego okłaman od Ewy /

Ze ona z swemi pánienstkiemi słowy /
podwiodła stucznie ná grzech wiekniſty /

Ná co ja podwiodł on robak nieczysty.

A Pan ja zá to podmoc Adamowi /

Nie ty (on tobie) rozkazuy meżowi.

Adam per Euam deceptus est, non Eua per Adam, quem vocauit ad culpam mulier, iustum est vt eam ad gubernationem assumat, ne iterum virginea facilitate labatur. idem in Exameron.

Nie zdradzác pánný / nie zdradzác obtudy /

Osłrzejł Pan slugi swe tákimi cudy /

Tym : ze z bokowey was wezynił kóści /

Gdzie naywierſze ſchadzala sie złoſci.

A przetoż o was iawnie wſytkie błedy /

Opisula nam po wſech brátiách wſedy.

Omnium malorum artifices sunt sapientissimè. Euripides. Qui mulieri credit, deceptoribus ille credit. Menander. Mulieri ne crede tui ipsius vitam. idem.

Dáwna o wáſey dobroci rozmowa /

Ludzi wezonych práwie zgodne słowá.

Jako to wázye mamy co powiecie /

Z tych krotkich wierſow dobrze zrozumiecie.

Dicit, sed mulier cupido quid dicit amanti,
In vento, & rapida scribere oportet aqua.

Catulus. To iest/

Gdyć co powieda pámieńka w tagodzie/
Piś to ná wietrze/ á ná bystrej wodzie.

Paupertas, Chudoba/ vbostwo.

Dłesze chudoba moia nie nie smeci /
Matac prorockie tu słowa w pámieci /
Ze nie do końca Pan mie moy porzuci /
Ná ma cierpliwosc ozy swe obróci.

Quoniam non in finem erit obliuio pauperis :
patientia pauperis non peribit in finem. Psal: 36.

Niáko swiety Augustin powieda /
62. Nledza proznowac dowcipowi nie da.
Mistrzyni to iest tu naszym madrosci /
A przywodzi nas ludziom tu znaymości.

Omnis Philosophiae magistra nobis est inopia,
non ita laudamus Ioseph, quum frumentum di-
stribuebat ; sicut cum carcerem habitabat.

August: super Psal: 76.

Nle ze tá zlosc v ludzi w wazności /
Złoto á srebro sa tylko w zacności :
Nina cnota pochwalenia godná /
Do powazenia nie tak iest podobná.
Przetoz narzeká oto Biskup swiety /
Ze tylko bogacz między nami wziety.

Hoc malum iam dudum influxit humanis men-
tibus, vt peccunia honori fit, & animi hominum
diuitiarum admiratione digni, vt nemo nisi di-

ues honore dignus putetur. Ambr: de offic:

lib: cap: 21.

Alle abyś był z rodu królewskiego /

Jeslić dochodu nie stawa rocznego /

Za fraszke stana one twe pieluski /

Pan co mu patrzy ztoto przez paluski.

Paupertas enim inhonoratum, & nobilem non
facit. Menander.

Dla tegoż w wadze my mieymy chudobe /

Bo wskazuje prawdziwa osobe.

Tego który nas prawdziwie miłuje /

Łoynie wdzielić swych dobr: nie lituje.

Ob hoc vnum amāda est paupertas, quod à qui-
bus ameris ostendit. Seneca Epist: 20.

Do swego dobrodziecia K. Stephána
Charbi: Opata Wachockiego.

Sznatem táski Stephanie po tobie /

Stawny Opacie bós mie w mey chudobie

pánstie ratował / moge cie zwać táta /

Gdy w ciepłie mrozy przykryie sie śáta.

Ja w ciepłie siedzac za twe dobre zdrowie /

Modlić sie pánu iestem pogotowie.

Beneficiorú memória senescere non debet. Sene:

Philosophia, Miłość mądrości.

Zach miał z Platonem porównać rozumem /

Tie ráz mey głowy zaráżać tym sumem /

54. Abych sie równać miał moy Boże tobie /

Co rozum dawasz wszytkiem ku ozdobie.

Philoso-

Philosophia mihi promittit, vt me parem Deo
faciet. Seneca de moribus.

Poëta, Pisorym.

Est czego słuchac gdy poeziiw rzeczy /

ktory Poëta ma kiedy na pieczy.

Podobny to głos Anyotowi bywa /

ktory go w wierszu wczciwie używa.

Honestum est audire Poëtam, talem qualis hic est

Deis similis voce. Homerus.

O takich słuchaj co Philosoph prawi /

ktory sie wierszem wczciwym rad bawi /

Wielka mu sława z tego przypisnie /

ktory pióro swe tu cności kierunie.

Animæ virtuosæ & nobiles naturaliter adinuene-
runt artem carminum ad laudandum, animę ve-
rò deficientes ab his de nobilitate, adinuenerunt
carmina ad vituperandum. Arist:

Na dwou rzeczách wiersze swote sãdza /

Abó wstlus gola / abó wiec tak gładza /

Jakby nie zelson był ten z ich opieki

Przytkim sie opira, żył w sławie na wieki.

Omnis oratio Poëtica vel est laudatio, vel vitu-
peratio. idem lib: 1. Poëtrix.

Takci też sami o sobie gadacia /

Jak ich nam o to świeci wyktadacia.

Tych zwłasczã ktorzy prawdy odstepuia /

Sobie żył w wierszách doczesny gotuia.

55. Nugas tenemus, & fonte veritatis amisso, o-

pimo.

pimorum riuulo consecramur. Hiero: in Epist:
de duobus filijs.

Augustin święty pochwałe im dawa/
Z onauce swoey z ich pisin wyznawa/
Mowiac: wielem ja wziat z ich wieršow sobie/
Ná chwale Bożo tu wielkiej ozdobie.
Didici ex eis multa. Augustinus.
A tak ich nie ganiemy, pochwałe dawamy/
Bożie cnoćie holdnia z nimi przestawamy.

Prædicatio, Wyepowiedanie.

Sa tak niektorzy tak Seneká praw/
Ná brácia swoie wielce nie iastkawi/
Ze wszytki zbytki co ná sobie máia/
Inym wporne iawnie przyznawáia.
Sámi w nich niechcać namniey sie obiáwić/
Jeszeby lepiey gdyby áni bawić.

Sunt quidam qui in signum simulatae perfectio-
nis, vitia quibus ipsi laborant, in alijs mordent,
lacerant, & reprehendunt, ac ipsi illa vitia non
haberent. Seneca Epist: 9.

Wiele sie szpetnych ludzkich obycajow
Z madych bacnych slow/ takze y zwyczajow/
Ludzi wozonych pochwoyca prostacy/
Cie co wšyma/ co okiem obaczy.

Turba sapientum, plus ex moribus quàm ex ver-
bis Socratis traxit, quia plus oculis quàm auribus
credunt. idem Epistola 70.

Jesli ómiesztasz wolebny práłacie
Tego sam pelnić/ czego náuczacie :

Inym pożytek y żywność gotnieś/
 59. Sam od gotowey strawy poweduieśe

Si negligis implere quod doces, alijs messem se-
 minas, & ipse à frumenti participatione ieiunas.

Greg: in pastorali.

Y nie dostanieć temu wterz wymowy/
 Gdy sie nie skutkiem ale tylko słowy
 Podpierac będziesz/ inż z takiej nauki/
 Nie dotażesz tey iako myśliś skutki.

Loquendi authoritas perditur, quando vox o-
 peribus non ituat. idem super Iob: 28 cap:
 quando ponebas fluuijs legem.

Jako swowolnym wyrza cie prátacie/
 Choćiaś dobrze życ inenauzacie/
 Rzadki ten będzie ktory cie wslucha/
 Wiedzac że reká twá tego nie rucha.
 Rádzeć ostrożnym abys był w tey mierze/
 Zyi tak iak wzyś/ niech lud przykład bierze.

Cuius vita despicitur restat vt eius prædicatio
 contemnatur. Greg lib: 2. humilia 5.

Nie maś sie Xieże przymylac nikomu/
 A jartow w zruszac w Pánstkim swietym domu:
 Karzac grzesniki/ szesliwym żadnego
 Nie zow: Kuptázu cisni za grzech iego.

Ille est doctör Ecclesiasticus, qui lachrymas non
 risum mouet, qui corripit peccatores, qui nul-
 lum beatum, nullum esse dicit felicem.

Hiero: super Isaiam.

Zwolna ty myśla wstap ná stolec Boży/
 A krom pochlebstwa prawda co nas rozey!

Karż ze ztych skutkow/ nie dbay ná tych checi/

Co Boga swego nie máta w pánieci.

Liberè enim & sine adulatione veritatem prædicantes, & gesta prauæ vitæ arguentes, gratiam non habent apud homines. Ambr: super illud ad Corinth: 1. vos nobiles nos ignobiles.

Sapientia, *Madrość.*

L Onapewnieyszy grunt násey madrości/

Znać/ chwalić wielbić/ Pána z wysokosci.

Do tey sie ciśnieć náleży náuki/

Bo z tego szrodta płyna takie skutki.

Omnis sapientia hominis in hoc vno est, vt Deum cognoscat, & colat, hoc nostrum dogma,

hæc sola sapientia est. Lactan:

Ci sami tylko sa w znáiomosci Boży/

W ktorych sie madrość tak chwalebna mnoży/

Ze widza wierza stále temu wosemu/

57. Co iest tu wolt Pánu woszechmocnemu.

Tákowi wosyscy co tego nie znáia/

Znáiomosci żadney y niego nie máia.

Qui ea quæ Dei sunt sapiunt, à Domino sapiuntur, & qui ea quæ Dei sunt nesciunt, à Domino nesciuntur: Paulo attestante qui ait, si quis ignorat ignorabitur. Greg: in moralibus distinct: 38.

Stultitia, *Głupstwo.*

K Toż sobie madrość może przypisować/

W tym sie dowcipie śmieie okázować &

Gdyż ten co w wadze był dla swey mądrości/
Sam się uznawa przednieyszym w głupości.

Si quando fatuo delectari volo, non est mihi longè querendus, me ipsum video. Seneca Epist: 26.

Toż też y drugi wyznawa á iásnie/
Uciehay w nas chluba daremna zagaśnie!

Bysmy się mieli wynosić z rozumu/
58. Daremne to nam do łba łaza sumy.

Auriculas asini quis non habet? Pers: Sathyra i.

Taciturnitas, Wiltzenie.

Chceba się zawse nam mieć ná báczności/
Zaniechac próżney tam wielomówności!

Kedy milzenia y w czym go potrzebá/
Takowy nam dar tylko dáta z nieba.

Homini nulla causa est philosophandi, nisi ut
beatus sit. Hiero: contra Iou:

Alle tá mądrość co przy swoiey słuce/
Każdego zdoła y sławi w nauce

Dodawa + temu máto pożyteczna
59. Tá tylko sama zostawa nam wieczna.

Melius est tacere quam loqui quæ non decet.

Menander.

Bo głupi iezyt co wiele swięgoni/
Niepotkoy wielki rad sobie wgoni.

Ali wstyd / ali dopiero žal mamy/
Ze swych wstecznych yst nie zawieramy.

Linguam stultam damnū sequitur. idem Menād:

Wszakoz gdy widziš gdy w iákley przygodzie/
Rzeczy zachodza tu wielkley niezgodzie!

Támci tezytá nie trzeba żalować,

Zaczetych niesnask w rosóle nie chorować.

Silentio non est opus in malis. Euripides.

Wielki tám rozum y wielkie baczenie,

Gdzie w poważeniu zostawa milezenie.

Przykład ná madyym iásny wkráziu,

Mistrzem milezenia wsem go oznáymiu.

Magna eruditio inter homines filétiū, testem sapientem Pitagoram ipsum sapientem habeo, qui loqui sciens, alios tacere docebat, remedium potens quietis inueniens. Pallades.

Azwołaszá prostat kiedy to przywiedzie,

W obiad y chwile milezy po obiedzie.

Wielkich wchodzi omówek po śmiechu,

A co nawietśa y sprośnego grzechu.

Quilibet indoctus, prudentissimus est tacens, sermonem occultans veluti passionem turpissimā. idem Pallades.

Verecundia, Wstyd.

Wiekna to rzecz wstyd komu go Bog náda,

Żle nieprzyiaciel takiemu nie záda.

A wsakoz młode nawiececy ozdobi,

Wielka pochwałę každemu stad robi.

Iuuenes verecundos laudamus. Arist. lib: 4. Etic.

Stárego niechce z młodemi mieć w rzedzie,

Wsakoz weźciwość niechay jednak bedzie.

Niech przykład z niego ten młodym pochodzi,

Ktoryby bráli za náukę młodzi.

Senem verecundum nullus laudabit. idem ibidē.

Libera-

Liberalitas, Hojność.

Wiele sie hojnych rzęza okazuje/
Nie pomniac skutek ze tylko miłuje
Pan niebá ziemię : či co pysnie dáia/

60. Rozlicznie mądryy dar ich wykładáia.

Multi sunt qui non donant sed proijciunt, non
voco liberalem suæ peccuniæ iratú. Sene: Epist: 83.

Trzebá z báčeniem używáć hojności/
Potrzebá ludzkiej doznawáć godności/
A sprawowáć sie przykłády dawnemi/
Ják to y z tego królá zrozumiemy.

Alexander Magnus cum daret ciuitatem, cuidam
dicenti; non conuenire ciuitatem humili fortune
suæ, respondit: non quero quid oporteat te ac-
cipere, sed quid deceat me dare.

Murmuratio, Szemranie.

Custodite vos à murmuratione. Sapientia i.

W mądrościách piśmo o to ná nas krzyżesz/
Stad znam przystugi nam o Pána żyży.
Byśmy tak skromnie wsta sive chowali/
A przeciw Pánu nigdy nie szemráli.

De nulla magis re Deum offendisse ille populus
iudaicus dicitur, quam contra Deum murmu-
rando. August: super Ioannem.

61. **S**łuchayże dálej coć powieda drugi/
Jákto sie ciężko gniewa Pan o slugi/
Którym tu rażył zwoierzyć mieyscá swego/
Kto ich obrazi iák tego samego.

Qui contra sibi prepositam potestatem murmurat liquet quod eum redarguit, qui homini eandem potestatem dedit. Grego: in moralibus.

Natura, Przyrodzenie.

Docy wżyczył swey Pan przyrodzeniu/
 O czym oznaymił swojemu stworzeniu.
 By obiawiło nam o tym statecznie/
 Ze z przyrodzeniem Pan przestawa wiecznie.

Deus & natura nihil faciunt frustra. Aristot: de animalibus lib: 1.

62. Dáley powtorzył tenże cny maż tego/
 Ze nie okłama naturá żadnego.
 Wszytko co poeznie porządnie spráwnie/
 Moc sobie dána iásnie okázuie.

Natura dat vnicuiq; quod sibi conueniens est,
 & omne quod facit est secundum ordinem.
 idem lib: 17. de animalibus

Obedientia, Posłuszeństwo.

SJecey sie pánu w tym zachować mamy/
 Ze tego woli pilniey posłuchamy/
 A niżli kiedy słuchamy stworziák/
 O co jest rostká sług tego od wiekák.

Obedire magis est Deo quam hominibus.
 Actorum cap: 5.

Sámá posłusznóść jest wielkiej wáżności/
 A do páńskiej nas przywodzi miłości/
 63. Gdy nie z boiáźni/ ále z wielkiej chęci/
 Jest v nas záwždy przy dobrej pámmieci.

Nie z strachu kary i takiej okrutności/
 Dla samey świętey to sprawiedliwości
 Mamy wypełniać co zwierzchność rozkaze/
 Samą kościelną/ bo o te Pan karze.

Obedientia non seruili metu sed charitatis affe-
 ctu, seruanda est, non timore poenæ, sed amore
 iusticia. Grego: 12. moral:

Opus, Praca albo Robotá.

O co przemoże á bedzie vmiáta
 Keta twa/ nichby to z checia dzialata.
 Gdyż cte ná praca Pan twoy z gniewu wprawił/
 Potrzeba bys mu poslusnym sie stáwíl.

Quodcumq; manus tua potest operare instanter.
 Eccles: 9. cap.

Bo iako ciato bez ducha nie żywie/
 Tak tey y dusia powiadam prawdziwie
 Z slow Apostola Jakuba świętego/
 Ktory obciawia wola Pana swego.

Sicut enim corpus sine spiritu mortuum est, ita
 fides sine operibus mortua est. Iacob: cap: 1,

Alé iakim kto nam sie okázuie/
 Takim iest: y to w sprawách oznaymnie/
 Bo záwsze gebá wymawia te slowá/
 O ktorych mysla swa pracnie głowá.

Qualis vnusquisque est talia operatur.

Aristot: lib: 4. Ethico:

Jak ztota v zda konia by napietnieyszego
 Nie uczyni/ nie vda nigdy za lepszego/
 Czego tez dzitec ostroga nie wybodzié grzeziecie/
 Z konia napietnieyszego nogiec bedzie wiecznie.

Takze tey

Także teży Pan młody choć z Páńskiego dworá/
 Choć w kóstoronym vbierze dubiel iáko wesorá.
 Jesli mu nie potáza w młodych leciech pracká/
 Z Páná woiewodzicá malowána tacká.

Non faciunt aurea frena equum meliorem.
 Seneca ad Lucilium.

Cie czyń sie malowanym mozesli bydz żywy/
 Ale sie tak potázuy iáko máz weszowy/
 Cie w plugawym zupanie/ áni w bzyżowanym/
 W obyczaiách sie Kochay/ potáza cie Pánem.

Vestis nec satis munda, nec sordida, & nulla di-
 uersitate notabilis, ne ad te obuians turba con-
 sistat, nec digito demonstreris. Hiero: Epist: 74.

Parentes, Rodzicy.

GD początku Pan oycá rozkázal szánowác/
 Toż własnie y o matke raczył przykázowác.
 Masz o tym dosyć znaczne swiete stowá tego/
 Tylko náyrzy do písniá doświadczysz sam tego.

Honora patrem tuum & matrem tuam.

Exod: 20. cap:

A nie tylko szánowác ále woli tego
 Szákázanie przestápić/ słuchay písniá tego.

Vnusquisq; patrem suum & matrem timeat.

Leuit: 19. cap:

A ktoby go vderzyć smiał przekłety bedzie/
 Já dekretem sedziego niechay gardła zbedzie.

Qui percusserit patrem suum aut matrem mor-
 te moriatur. Exodi 21.

Mnieysza iesze gdyby go ieszykiem obraził/
 Niechby mu glowe tego sedzia za to zráził.

Qui maledixerit patri suo vel matri, morte moriatur. Leuit: 20.

Wiele pisma swietego tego zapowieda/
 Wiele y ludzi madych ná to po dzis bieda.
 Wola Arystoteles/ wolacia y ini/

Zachoway te slowa ich w glowie iako w skrzyni.

Qui dubitat vtrum oporteat Deos venerari aut
 parentes honorare, non indiget ratione sed
 poena. Topic: lib 8:

Zomerns takze maj wielkiey madyosci
 Nauca: oycá/ mac' miec w wezji wosci/

Jne tez przy tym dobre przyiacioty/
 A z nimi z bidem swym dziel sie ná poty.

Parentes honora, & amicos beneficio
 affice. idem.

Nigdy z rodzicmi nie zaczynay sporu/
 Choć twoia prawda/ pusć ty od vporu/
 Cierpliwoscia znos takze y milezenim/
 Z takowym chwalic cie beda baczennim.

Noli contendere cum parentibus, etiamsi vera
 dicas. Pitacus.

Parentes patientiã vince. Cleobolus.

Tak Terencius mowi z toba o tym/
 Tego y swego syna vez nápotym z
 Mowiac, nie ctebie ia mam násladowac/
 Ty sie moiemu skutki masz spráwowac.

Decet filium ex more patris, non patrem ex more filij viuere. Terentius Comedia 2.

Patientia, Cierpliwość.

Przycięń ani miecz / ni srogie żelazá /
 Nie utrapí ciát nášých żadná cięska skázá.
 Dostáníem meczenníki zá to prawdziwemi /

66. Jesli cierpliwość wiernie ná sercu znieśiemy.
 Nos sine ferro & flamma martyres esse possu-
 mus, si patientiam in animo veraciter custodia-
 mus. Grego: humil: 35.

Wszystkie teby przykre wszystkie cięskie rzeczy /
 Znieść skromnie należy á to mieć ná pieczy /
 Ze Pan ná cierpliwość táskaw / sam cierpliwie
 Wszystkie krzywody znaszat wykonat prawdziwie.

Omnia itaq; amara & grauia patienter ferenda
 sunt. Lactantius lib: 6. diuinum institutionum.

Lepszy cierpliwy náw mezá silnego /
 Ten co jest Panem wymyslu swojego /
 Stoi zá tego co posiada mocá /
 Miałá / y zámki / równo z ziemiá tkożá.

Melior patiens est viro forti, & qui dominatur
 animo suo expugnatore urbium. Prouerb: 46.

Znoś dobrowolnie co jest potrzebnego /
 Niech cierpliwość zwyciężca będzie sercá twego.

Libenter feras necesse est, dolor patientiá vincit-
 tur. Seneca de moribus.

Stuchayże pogan iák náúte dáia /
 A cierpliwości iák cie náuczáia.

Baża kłopoty y wśfelátte szkody /
 Cierpliwie znosić y ine przygody.

Fer tristitiam & damnum fortiter. Menander.

Leuiter ferre oportet praesentes fortunas. idem.
Vince ratione praesentem calamitatem.

Ratio, Zmysł á dowcip wyniosły/ ábo rozsadek.

B Omu rozsadek doda Bog dobrego/
Nie może nic mieć od niego lepszego.

Sámi poganie o tym powiedáia/
Z czego pochwałe Bogom swoim dáia.

Nihil mente & ratione melius. Cic: lib: 2.
de natura Deorum.

Takowe tylko ludźmi nazywáia/
Wszystko czynia y pochwałe dáia.

Tosa pánowie z przyrodzenia zawišdy/
Prostat iest przez ich przytomności każdy.

Homines ratione vigentes & intellectu, natura-
liter Domini sunt, & rectores aliorum.

Aristot: lib: 1. de ponto.

Zgotá nie trwáta wszystkie spráwa bywa/
Bogo omyle tá skutá wszystko.

67 Ale tego pan rozsádek odzieie/
Ten sie ze wszystkich przygod marnych śmieie.

Nihil autem potest esse diuturnum nisi cui subest
ratio. Quint: Curt: de gestis Alexan:

Reconciliatio, Zrownanie,

S a ludzie twárdzi tego doznawamy/
Ale te z piśmá te wiadomości mamy/

Ze taki prózno obpuszenia prósi/
Który bliźniego oczymá przenosi,

A tu czym bywa obrazon od niego/

Nie kładzie krzywdy ná Boga samego.

Frustra propiciari sibi querit Deum, qui citò placari in proximum negligit. Isido: de sumo bono.

Jesliżes myśla obrażił bliźniego/

Myśla miłości požaday od niego.

A tesli słowy ábo wiece y skutkiem/

Badz tu ziednaniu co napilniey chutkiem.

Bo prozna twoiá modlitwá/ y dary

Nahoynieysze : pomni przyktad stary.

Nie przynnie Pan iatmużny od złego/

68. O tym masz słowá proroka Bożego.

Modli sie zá cie coś mu dat kes chlebá/

Ten coś mu wydart / pomnié ná to trzeba.

Si cogitatu offendisti, cogitatu reconciliare: si verbis, verbis, siue factis placaueris. sine causa oras Deum, sine causa eleemosinas das, de rebus quibus alios spoliasti. Quid enim prodest, si vnus ad Deum pro te orat, & alius aduersum te Deum interpellet? iuxta illud Eccles: 34. Dona iniquorum non probat altissimus. Ioan: Chrysof: super Matth: 5. vade prius reconcil:

Risus, Smiech.

NJe sprzećiwiaj sie gdy sie głupi śmiete/

O rozsádku tam nie pytay nadzieie.

Tonás Pan mlódy śmiechem chce ozdobić/

Bo sie ná dowcip iny nie mogli zdobyć.

69. Ridet autem stultus etiam quid ridiculum non est, Menander.

Cieſka y ſproſna między ludźmi bywa/
 Śmiech nie pomierny gdy go kto używa.
 przetoż ſie ſtrzeżmy pilnie tey marnoſci/
 Co nas przywodzi ludźiom k niewdziecznoſci.
 Riſus intempeſtiuus inter mortales, graue
 malum, idem.

Sapientia, Mądrość.

Nadna mądrość wiecey ſtać nie trzebá/
 Tá tylko ſamá co wiedzie do niebá.

Kto tey zámiecha á zapomni Páná/
 Nie foremna mu ſtanie ſie odmiana.

Homini nulla cauſa eſt philoſophandi niſi vt
 beatus ſit. Hiero: contra Iouianum.

Me tá mądrość co przy ſwoiey ſtuce/
 Każdego zdobi y ſlawy w nauce

Dodawa k temu máło pożyteczna/
 Tá tylko ſamá zoſtawa nam wieczna.

Hæc ſapientia & ſcientia recta diſtinctio, ad ſa-
 pientiam pertinet æternarum rerum cognitio,
 intellectualis, ad ſcientiam verò temporalium re-
 rum cognitio rationalis. Auguſt: lib: de Trinit:

Jáko ſa rozne pytaſ mie od ſiebie/
 To práwa mądrość co myſli o niebie/
 A wmięztnoſć tá dozeſne rzeczy/
 Gmerzac w wmyſle ma tylko ná pteczy.

Satisfactio, Doſyć wſynienie.

Nie doſyć ieſze czyniem za ſwe złoſci/
 Kiedy ſie wſciągniem przęſtaniem marnoſci.

Gdy żal / pokuta / płacz przestych roztoszy /
 Z naszych serc biernych / tego nie wypłoszy.

Nequaquam satisfacimus, si ab iniquitate cessamus, nisi voluptates quoque quas dileximus, e contrario oppositis lumen insequamur.

Grego: in pastoral:

Modlitwa łaski u Pana szukamy /
 Postem marnych żadz cielesnych żabaymy.
 Jalmuzna grzechy nasze odkupniem /
 Przez te trzy rzeczy Pana pozyskniem.

Oratione propitiatio Dei queritur, ieiunio concupiscentia carnis extinguitur, elemosinis peccata redimuntur, simulq; per omnia imago Dei in nobis innouatur. Leo Papa in sermone de ieiunio.

Powśednich grzechow ktore nas nábchodza /
 A ná każdy żal ł łasce páńskiey škodza.
 A my sie bez nich obyśc nie możemy /
 Samym pácierzem tednák ie zgládzieny.
 Moze nie wápic żaden człowiek chrezony /
 Ze ta modlitwa z nich iest oczyszciony.

De quotidianis breuibus leuibusq; peccatis sine quibus haec vita non ducitur, quotidiana fidelium oratio satisfacit, eorum est enim dicere, Pater noster qui es in caelis, qui iam regenerati sunt ex aqua & spiritu sancto, delet enim haec oratio, minima & quotidiana peccata. Augustinus in Enchiridio 17. cap:

Toteż Thobiasz w dosyć wezwanie

Kładzie/ synowi dając nauzenie.

Abby od niego miał nagrodę każdy/

W pieniadzu małym aby był praw zawždy.

Quicumq; tibi operatus fuerit statim ei mercedē
restituē, vt. merces mercenarij apud te omnino
non remaneat cap: 4.

Scientia, Wmierzność.

Szpetna to v nas bårzo tego nie wmiemy/

Co wszytkiem pożyteczno choćiasz o tym wmiemy,
poganie ci nie wierzac o Bogu wszechmocnym/

Alle patrząc na sprawę/ ozdoby a mocnym.

O tego pánówantia to często mawiali/

Ze go wszytkich bogow swych Bogiem nazywali.

Turpe est ignorare, quod omnibus scire conue-
nit. Aristot:

Multo melius est habere animam habentem sci-
entias, quàm habitu corporis viderē bene
indutum. idem Epist: ad Alexan:

72. Nie każdy ktory nie wie prozen jest od kary/

Sluchac trzeba nauki w piśmie oney stary.

Interroga patrem tuum & maiores tuos.

Ten sie wymowic moze co sie dowiadowal/

By w sluzbie Pána swego godnie postepowal/

Alle ten ktory mogac/ y maic takiego/

Ktoryby go wynesyl woli Pána swego.

Nie miał tego na pieczy taki godzien troski/

Co mogł a niechcial prawie pelnic woli Boskiej.

Non omnis qui ignorat inanis est à pœna, ille es

nim igno-

nim ignorans potest excusari à pœna qui quod
 quaesivit non inuenit. ille autem hoc ignosci non
 poterit, qui id habens à ^{quibus} quorum discederet, o-
 peram non dedit. August: lib: quest: distinct: 37.

Scriptura, Bismio.

Swoy nam pożytek pisma exenie daie/
 Pierwszy: w głowie rozmnaża piekne obycaie.
 Od proznych myśli tego swiata nas odwodzi/
 Ku tásce stworzycielá nášego przywodzi.

Geminum confert donum lectio sanctarum scri-
 pturarum, siue quia mentis intellectum erudit,
 seu quod à mundi vanitatibus abstractum ho-
 minem ad amorem Dei perducit. Isidorus.

Chrystus Pan moc y mądrość Dycá niebieskiego/
 73. Jak o tym sprawie mamy od Pawła swietego/
 Mowi kto pisma nie zna nie zna mocy Bózey/
 Ani mądrości temu nie wiadomośc mmoży.

Christus Dei virtus est sapientia, (iuxta Paulum)
 qui nescit scripturas, nescit virtutem Dei, eiusq;
 sapientiam, ignorantia scripturarum, ignorantia
 Christi est. Hiero: super Isaiam in prologo.

Wzmysz sie tedy tego w tey dolinie/
 Co ná niebieskim grodzie nam nie zginie.
 A sprawie tego pożytek takowy/
 Czego moy teżył nie wypowie stowy.

Discamus ergò in terris, quorum scientia perse-
 uerauerit nobiscum in coelis. August: ad Paul:

Bo pismo święte na to jest sprawione/
 Gwoli estowien aby ozdobione

Było stworzenie i á tego słuchało/
 Z wielką pilnością tego miłowało/

który to sprawił á wpoił w myśl iego/
 Chcąc wiecznie patrzyć na czyn dzieła swego.

Scriptura & creatura ad hoc sunt, vt ipse queratur, ipse diligatur qui ipsam creauit, & in illam inspirauit. August: lib: 2. de Trinitate.

Securitas, Bspieczność.

Żaden bspieczny w tym nigdy nie będzie/
 Wszytko potraci czego tu nabędzie.

Pravdy mądrosći ten nigdy nie zgubi/
 70. Ktokolwiek sobie w tych cnotách zálubi.

Nemo securus est in his bonis, quæ potest in vita amittere, veritatem autem atq; sapientiam nemo amittit inuitus. August: lib: 21. de libero arbi:

Coż nad Kay/ mówia/ jest roskosniejszyego ?

Abd nad nieba co bspieczniejszyego ?

Wszak wiemy estowiek jest z Kain wygnany/

A z nieba Anysł sromocnie wyprany.

Quid paradiso iucundius? quid cælo securius? & tamen homo ex paradiso, & Angelus de cælo cecidit. Grego: humil: 4.

Tuż tedy niemáš nabspieczniejszyego/
 Jeno w moc wszyto dáć Pana swioiego/

Ktory wie/ umie tak z swemi zachodzić/
 Jak za grzech skarać/ y łaska nagodzić.

Nihil potest esse securius quàm illi omnia com-

mittere qui nouit suis culpatoribus congruè
prosperare. Calsio: super Psal: 72.

Senectus, Stáročc.

Cteorzy mlodość w cnoście wychowali/
W zakonie Pańskim tak sie namysłali/
Jakby dzień y noc weseńsemi byli/
A co daley te madość rozmnożyli.
Z stárych pism owoc zbieráli rostkofny/
A wygántáli z inszych zwoyezay sprofný.

75. Senectus eorum qui adolescentiam suam
honestis artibus instruxerunt, & in lege Domini
meditati sunt die ac nocte, vt ætate sit doctior, v-
su certior, processu temporis sapientior, & ve-
terum studiorum fructus dulcissimos metit.

Hiero: ad Nepotianum.

Zaden wiek czasu nie zgubić náuce/
Trzeba nam perwte wiedzieć o tey sztuce.
Wstydaj sie stáry że nie masz poprawy/
Prze two niedbáłość Bogci nie táskawy.
Cie nie chwali lat dla zbytney stáročci/
Tylko dla samey poprawy w madości.
Niemášci háńby á chcesz wierzyć temu/
Ostapić plácu postepkowi ztemu.

Nulla ætas ad discendum sera est: erubescat se-
nectus quæ emendare se non potest, non anno-
rum canicies est laudanda, sed morum, nullus
pudor est ad inferiora transire Ambrosius in
Epistola contra Zymachum.

Pan przyrodzeniu wrzedy rozdawa/
 Tak iż każdy wiek na swoim przestawa/
 Wesołość z awse ozdobia młodego/
 A zgoło smutnie znać dawa starego.

Propria Deus distribuit officia, & eum per suos
 duxit gradus, lætitia iuuenem, frons tristis decet
 senem. Seneca tragedia 4.

Wiecy poganie co Bogá nie ználi/
 Te im wężliwość czynić rozkazáli/
 Ich sędziwości także na wrzędzie/
 Wiech im wężliwość doskonała będzie.

Venerare cana tempora habentes, cede senibus
 in sedendo & officijs omnibus nobilitatiq;
 æqualiter. Phocilides.

Seruitus, Służebność.

GDy masz sluge wiernego / nie pátrz nań przez spáry/
 Bo to prawie od Bogá masz nie lada dary ;
 Ale iáko dusze swa tak go miłuy zawiždy/
 On to znaiac wiernieyszym będziec ná czas każdy.

Si tibi est seruus fidelis, sic tibi sicut anima tua.

Eccles. 33. cap.

Sluchay Seneki iáko z takich sędzi/
 Ktory sie z sluga swym wieczercząc bzydzi.
 Szkarady z wyezay ten pychá przywiódla/
 76. A páni wzgore taka myśl wybódla ;
 Aby go w sýscy kósem obstapili/
 Potkomy czeste w posługach czynili.
 A tak wprzymosć tráca w nich wiáre/
 Przyleta pychá gubi cnoćie miáre.

Rideo istos qui cum seruo turpe existimant canare. quare nisi ista consuetudo superbissima cernendi Domino stantiū seruorum turba circumcingi, magestatis suæ diminutionem putat, ad eandem mensam cum seruo accedere.

Seneca Epistola 48.

Toteż zachowaj coć pozánin rádźi/
 Siowá pámietáć tego nie záwádźi/
 Żołodek tego niechay nie przymira/
 Żmowa zá służbę, także nie vmiera,

Ventris debitam mercedem prabe seruis. seruo pacta tribuas, vt tibi beneuolus sit. Phocilides.

Societas, Towarzystwo.

Źak wiele vsay meżowi dobremu/
 Jáko niekiedy brátru rodzonemu.

Vir amicabilis ad societatem magis amicus erit quam frater. Salomon in Prouerbijs.

Nie názbyt chwalem co między dobremi.
 Żyć bawiac się skutki poźciwemi:
 Ale kto badac w poszrodźu obłudnych/
 Nie odstepnie swoch postępkow cudnych.

Non multum laudabile, bonum esse cum bonis, sed bonum esse cum malis. Grego: lib: moral: super Iob.

77. Będzieć takomstwo škodzić wiekniście/
 A towarzystwo mazać cie nie czyścić/
 Pokiż takomem będzieś aż pysnemi/
 Nieć towarzystwo Bogu przemiesztemi.

Heredit

Hęrebit tibi auaritia quam diu auaro superboq;
conuixeris, hęrebit tumor, quam diu cum adul-
teris, incendunt libidinis adulterorum sodalitia
Seneca.

Taciturnitas, Miltzenie.

Tam gdzie masz mowić / mowićci sie godzi /
A teby trzeba milzeć / tam też mowić skodzi

Taciturnitas in dicendis, & locutio in tacendis
peccatum est. Beatus Thomas:

Jaskotek w domu nie choway krzykliwych /
Slug y słuźebnic zbytnie swiegotliwych.
Aristotelesowa to jest rada /

Przez te z sąsiady bywa czesto zwada.

Hierundinem in domum non suscipiendam, id
est, garrulos & verbosos sub eodem tecto non
habendos Aristoteles dicebat. Hiero: contra

Ruffinum lib: 3.

Jako miasto otworze nie okryte mury /
Straza nieopatrzone / tak też y masz ktory
W mowie swej zahamowac ięzyka swojego
Nie może / podobien jest do chlewa pustego.

Sicut yrbs patens absq; murorum ambitu ita vir
qui non potest in loquendo cohibere spiritum
suum. Prouerb: 25.

Takowoy mowić ymie nie od rzeczy /
Co ma milzenie skromniuchne na pieczy.
Bo drugi milczy ale myśli o tym /
Jakby wetował swojego napotym:

Ille scit

Ille scit rectè dicere, qui & ordinate nouit tacere.

Grego: lib: moral: 30.

Wiedz ze z tym spor wieść / domawiać mu słowy /
 78. Nie wpołkoisł ieseze tym swoey głowy.
 Bo sie złość tego mowa nie naprawi /
 Ale go w wiełsy zápat gniewu wprawi.
 Przetoż Pan żydy w wporze zostawił
 Milszac / náuka gdy ich nie naprawił.

Malum hominem melius potes tacendo vincere
 quam respondendo, quia malitia non instruitur
 sermonibus, sed excitatur, ideò Dominus rece-
 dendo compescere studuit, quos respondendo
 non compescuit. Chrysoft: super Matth:

Przetoż Apostol ná to ráde dawa /
 Niech z nas każdy w tey ochocie zostawa.
 Przedki w słuchaniu / k moweniu leniw y /
 Tak zachowa wiel swoy ná wsem weźciwy.
 I gniewu mu nigdy niechay nie pánnie /
 Bo ten sprośna złość záwse w nas spráwnie.

Sit autem omnis homo velox ad audiendum,
 tardus autem ad loquendum, & tardus ad iram.

Iacob: i. cap:

Co rozumiesz zá sprośna rzecz tu weźynieniu /
 Także też tu wiedz że jest zła tu wymowieniu.

Quæ factu turpia, hæc puta neq; dictu pulchra.

Isocrates.

I mowi dáley tenże maż weżony /
 Do mowy maś mieć czas tak rozdzielony /
 O czym potrzeba mowić / o czym milzeć mamy /
 W to nigdy wst słowych / leżyka wdawac nie mamy.

Bo wiednych mowić / w drugich milczeć nam przystoi /
 A takim sie sposobem każdy w rozum stroi.

Duo tēpora fac tacendi, vel de quibus necesse est
 dicere, in his enim solis sermo, silentio melior,
 in alijs verò præstantius tacere quam loqui.
 idem Isocrates.

Tristitia, Smutek.

Nigdy dusze swey nie trapa złościca /
 Cies sie taśkawa pańska obietnica.
 Ktoryc sie każe wzywać w tey trudności /
 Tenże cie wyrwie z swey dobrośliwości.

Tristitiam non des animæ tuæ. Eccles: cap: 3.

Wiele ich smutek niebáczny porázi /
 A prze niebáczność do przepáści wrázi.

Multos enim occidit tristitia. idem cap: 38.

Chcesz záwŝe wesol bydz / iáť Zugo rádźi /
 Zyi dobre a to wiedz że cie nie zdrádzi /
 Záwŝe wczérowe a pomierne życie /
 Dawa wesele y spokoyne bycie.

Vis nunquam fieri tristis bene viue, bona tua vi-
 ta semper gaudium habet. Hugo lib: de anima.

79. A iáť Menánder ostrzega káždego /
 Smutek nábarwia wrzodu skáradego,
 A mowi / głowiek niezym sie nie skázi /
 Śrásunkiem gdy sie w serce zdrowe wrázi.

Tristitiæ enim hominibus pariunt morbos.

Menander.

Mo to dobre poeta powiedział /
 Ktory seroki ten to świat powiedział.

Wielkiego szczęścia mowi to maż każdy/
Ktor yby wolny był od smutku zawżdy.
Viure sine tristitia viri est fortunati.

A przeto mowi Seneká do ciebie/
Odganiay smutek iak możesz od siebie.
Jesli nie możesz nie zwierzay każdemu/
Żá ledwie vsay w tym oycu własnemu.

Tristitiam si potes non admiseris, si non potes,
omnibus non ostentes. Seneca de moribus.

Visus, Widzenie.

G Szezegá prorok w psálmie swoim z tego/
Pátrzyć ná nierząd nie dá swiátá tego.

A Grzegorz swiety také przykáznie/
Nie pátrz tam czegóć cnotá zakáznie.

Auerte oculos meos ne videant vanitatem, non
debet intueri quod non licet concupisci.

Grego: in moral;

Sluchay Seneki tako twoie oczy

Szeptnie z aleca/ á zgotá te soczy/

Ze posmiwiskem sa wśelkich márności/

Sa y wodzami y Kiazety złości.

Obacza core/ obacza y žone/

To wśytko chciwe sa odwieśc ná strone.

Dyrza dom piękny y konia bystrego

Kromia nakładn/ chca dostać wśytkiego.

Iritamenta sunt oculi viciorum, duces scelerum
huic adulterium oculi ministrant, huic domum
quam concupiscit. Seneca de remedijs.

Vita, Żywot.

Żywot nasz podobny jest temu co płynie/
 Bo płynac stoi/siedzi/ leży/ a czas ginie:
 Także y my choć czuitem/ leżem/ choć y spiemy/
 Śarose we mgieniu oka do kresu bieżemy.

81. Vita nostra nauiganti similis est, is enim qui nauigat, stat, sedeat, iaceat, semper vadit, quia in impulsu nauis ducitur; sic & nos siue uigilantes, siue dormientes, per momenta temporum quotidie ad finem tendimus. Grego: in pastorali.

Pátrzay ná pretkość času wśelátiego/
 Mozes go równać do żywota swego.
 Bo iako pretko gina wśytkie czasy/
 W tey mierze wiedzmy o godzynie naszey.

Respice celeritatem rapidissimi temporis, per quod citissime currimus. Seneca Epistola 102.

Tentatio, Kuszenie.

Nasz nieprzyjaciel tym sie przedzey burzy/
 Gdy modlitwami two wiecey go kurzy.
 Tego zaniecha zostawi w pokoju/
 Ktore też posiadł niechce z nimi boiu.

Hostis noster quanto magis sibi rebellare conspicit, tanto amplius ex pugna contendit, eos enim pulsare negligit, quos quieto iure se possidere sentit. Grego: lib 1. moral.

Tylko śatanowi dopuszczono tego/
 Coby wždy tobie było potrzebnego/

Abys byl doznán / a což zač jest wiedział /

Ten boy z šatanem byc o tym powiedział.

Tantum admittitur diabolus tentare, quantum tibi prodest, ut exercearis, ut proberis, ut qui te nesciebas à te ipso inueniaris. August: Psal: 41.

Možec on začac y podwieśc cie k temu /

Wšak to przy tobie pozwolisli temu /

Gdy go odprawisz doznawšy marności /

82. Skoczy od ciebie záponniawšy zlosti.

Potest inimicus excitare tentationis notam, sed in te est si volueris dare, seu negare consensum.

Bernar: serm: 39.

Stuchay tak o tym mowi ten to šwiety /

Ze nie przymusa nas šatan przeklety.

Czyniac sie Panem tylko rozkazuje /

A ku zgimentu droge wkazuje.

Non impulit, non tetigit, sed tantum dixit mitte te deorsum, ut intelligamus, quod qui obedit ipse se deponit, diabolus enim suggerere potest, cogere non potest. Chrysoft: super illud mitte te.

Abstinentia, Wstrzymywalość.

Potrzeba o tym z pilnošcia pracować /

Grzech ktory z Kánu kazal nam wedrowac.

Chce abyšmy sie z pilnošcia štarali /

A tey gospody postem dostawali.

Solicite providendum est, ut quos saturitas à Paradiso expulit, esuries reducat. Bernar: ad Eusta.

Bo gdy obzarstwo miedzy nas sie voroni /

Inš sie tam peronie žaden nie vchroni.

By nagruntowniey sprawy swe zacząynał/
 Nie będziesz rzadu dobrego nigdy miał.
 Bo iako káldun potráci wędzidła/
 Ná wšytkie cnoty iuż ma sátan sídła.

Dominante gula vitio, omne quod homines fortiter egerunt perdunt, & dum venter restinguitur, omnes virtutes simul obruunt. Grego:

lib: 30. moral.

Dwa kroc krzyż páński ná sie przymuiemy/
 Wstrzymy watoścía gdy ciáto trapiemy:
 Abo bliźniego vpadku žaluiac/
 Szycze žal ná sie z tego trość przymuiac.

Duobus modis crux tollitur, quum aut per abstinentiam affligitur corpus, aut per compassionem proximi affligitur animus. idem in homil: si quis vult venire post me.

Nie mowie posty dlugo rozmierzone/
 Ani vstávy pánu poslubione/
 Každý dzień miernie krom zbytku wšelkiego/
 To iest wdzieczny post v pána nášego.

Non dico hebdomadas, non dico ieiunia duplicata, sed saltem singulos dies absq; ciborum luxuria transigamus. Hiero: de consecra:

Dáleko lepiej vchodzeczy mdtoby/
 Abo wiec cieškiey nieznošney choroby.
 Napić sie winá dobrego w mierności/
 Cuiż wiele wody pić zbytniey chćiwosci:

Sanctius est modico vino vti propter infirmitatem, quàm multâ aquâ ingurgitari, propter auiditatem. Grego: in regist.

Wszak prozno ciáto ta wstrzymywaloscia

Trapiemy / y ta wiedzeniu skromnoscia /

Jesliże sprosne obycaie wszytki /

Zostana przy nas z przetletami zbytku.

In cassum per abstinentiam corpus atteritur, si ordinatis moribus, dimissa mens vitij dissipatur.
idem in pastorali.

Szeptnie nas oto sobie powazajia /

Ci co niemiernosc nase wielka znajia /

Biegamy / kraie rozne nawiedzamy /

A karmi dziwnych zotadkom szukamy.

Ventri obedientes animalium numero computamur, non hominum. Seneca Epistola 61.

A swiety mowi / kto Chrystusa zada /

Takowy nigdy ná to nie poglada /

Z czego ma sprawic sex w swoim zotadku /

Co sie ná winie kladzie w jednym karku.

Alle nie piec kroc / nie siesc iak dzialajia /

Ci co w kaidunach swoich den nie majia /

Nulla modo placuit bis in die saturum fieri.

Plato ad Dionisij propinquos in Epistola.

Aduersitas, Przeciwnosc.

Wszystko coć sezesacie / nieszesacie / przyniesie /

Cot olwiek ludzkie przyrodzenie zmesie /

Wspominajac choeby tve ciezsze byly /

Niechby sie tednat skromnie odnosily.

Omnia aduersa aequo animo tolera, dum tibi aliena pericula memoras, mitius porta tua.

Isidorus soliloquiorum lib: 1.

Bo Pan Bog wszytki ktore karze strogo/
Za ich cierpliwosc powaza ie drogo.

A za takowe tu swoje karanie/
W niebie gotuje im wieczne mieszkanie.

Semper Deus hic quos vulnerat, semper ad perpetuam salutem hos preparat. idem ibidem.

Adulatio, Pochlebstwo.

Ustywa chwala pochlebca kazdego/
Takze zmyslona czysta przyiasn tego.

Dziwna swa iakas smieszna lagodnoscia/
Prawde potrapia zmyslona szczyroscia.

Falsa laus adulatoris, & simulata dilectio, mentes angore veritatis emollit. August: sup Psal: 69.

A przetoż rady takowey dodawa/
Na ktorey radzi niech kazdy przestawa.

Jak syrob przykry zdrowia nam nie bierze/
Tak sie stodkosc niech rey kazdy strzeze.

Sicut sumenda sunt amara sulubria, ita semper vitanda est pernicioza dulcedo. idem lib: de doctrina Christiana.

Stuchay pochlebco iako cie wychwala/
To niech w tobie mysl inaksa zapala.

Nie badz iskierka dyabla st aradego/
85. Nie podwodz na zle czlowieka dobrego.

Adulatores sunt hostes & scintillæ diaboli, Hieronymus sup illud, si te lactauerint pctores ne acquiescas eis.

A przetoż iesze w tym nas ostrzegaiac/
A ku zbawieniu droge powiedaiac/

Rozkazuje nam tych Syren obłudnych
 Słuchać śpiewania y rozmówek cudnych.

Nos ad patriam festinantes mortiferos Syrenum can-
 tus surda aure transire debemus. idem in Episto:

Nie tak Książetom / Pánom pochlebniat
 Od prawdy świezey nie nie odstepnia.
 Bo to nie szkodzi o prawdę wogłos śmiać /
 Lepiej niż plotki niepotrzebne białić.

Non sic adulandum principibus, ut tecta veritas
 negligatur, nec generalis increpatio vnius perso-
 nae iniuria est. idem super Isaiam lib: 7.

Adulterium, Cudzołóstwo.

Ó Statok prawie nieszczęścia wielkiego /
 Kiedy się kiedy w domu pościwego
 Meżá / mierzóna ziawi nadoznica /
 Jasna to Pánstkiej káry tajemnica.

Vltimum malum est, palam mariti pellex possi-
 dens domum. Seneca in Agamemnon.

86. Żoná zawsze wieczná niech się meżá boi /
 A straż nad iey pościwym chowaniem nie stoi.
 Tak się godzi / tak prawo Boskie rozkazuje /
 Uciechay wstyd zawsze oczom wiecznym pánwie.

Nupta virum timeat, rara sit custodia nuptae,
 Hoc decet, hoc leges, iusq; pudorq; iubent.

Ouidius.

Amicitia, Przyjaźń.

Am kiedy przyjaźń prawdziwa pánwie /
 Już tam fałsz bytu sobie nie sęknie.

Uauka y przestrogi

Juz prawda swieta tak temu dogadza/

Wfelka nieprzyjazn niezgode wysadzza.

Vbi ambitio permanet nil facile creditur, nihil facile recipitur, quod dissidium ponit. Ioan:

Chrysoft: super Matth.

Taka pilnosć czyn gdy chcesz przyziaciela

Talesć wiernego/ patrz iednego z wiela.

Abys wiec serca darmo nie przykladat/

Tam kroc przyezyny do przyiazni nie dat.

Talem diligentiam exhibe in amicis comparandis, ne incipias amare quæ deinde potes odisse.

Seneca in prouerbijis.

Ne iakoc też ten Seneka kaze/

87. Sprawuy sie/ bo cie wlasna chyrosć starze:

Jakiego chcesz miec przyziaciela z niego/

Takiem mu sie staw czasu wselakiego.

Quanti tales amicos habere volunt, ipsi tamentales esse non possunt, tu primùm exhibe te bonum, & quære alterum similem tibi. idem ibidē.

Tegoż też rady by przestrzegat każdy/

Przyziacielskiej nienawisci: adwersarza zarozdy.

Bo iedna sie zatata/ a tey sie strzedz trzeba/

Dungiey iasna przestroga potrzebna nam z nieba.

Magis amicorum inuidiam quam inimicorum cauere debemus, illud enim apertum, hoc celatum est malum, nocendiq; fraus quæ non speratur potentior est. Laërcius.

Bo iako nie schowasz iaskotek do zimy/

Rady odbiegais na poloi na iny.

Tak zmy-

Tak zmyslony przytáciel czasu szesliwego

Slyzy: á odstápi cie czasu przeciwnego.

Vt hierundines aestiuo tempore sunt, frigore pul-
sæ recedunt, ita ficti amici sereno vitæ tempore
praesto sunt, simul ac hyemem fortunæ viderint
euolant omnes. idem.

Blasphemia, Szurnierstwo.

Blasphemia jest slowo bárzo mierzione/

Ná te co falsze kumia nalezione.

z wynystew swoich spodwodu chytrego/

Zawse falszywie ná Pána swiego/

Pisny chytremi ácz tego dowodza/

z Pánstiey owezárnie lud prosty wywodza.

88. Blasphemia est quando de Deo falsa dicun-
tur, Blasphemia est verbum in contumeliam Dei
prolatum. Blasphemia est contumelia vel conui-
cium in iniuriam creatoris. Beatus Thomas.

Á przetoż sie Job káze nam wárowác/

Meżá zlosnego w swoy cech nie przymowác/

Ktory do grzechow swych mieśa to slowo/

Obraża inne tym zbawicielowo.

Ne desinas ab homine iniquitatis qui addit su-
per peccata sua blasphemiam. Iob cap: 34.

Charitas, Caska.

Caska ogárnia wielki grzech ná tobie/

Á ták ta umiey zachowác przy sobie,

Bo kiedy szczyra od serca wychodzi/

Takowo sam Bog ku pociesze rodzi.

Alte kora sie tak y owak stawi/
 Takowa w prozney nadziei cie bawi.

Super omnia charitatem habere quod est vinculum perfectionis. Paulus ad Colossenses.

A co wieszego o niey powiedaia/
 89. A stad pochwalenie maia tey daia.

Charitas operit multitudinem peccatorum.

1. Petri 4. cap:

Bo gdy odstapiš od Kochanki Bozey/
 Juz sie zlosc wielka tak wiec o tym mnozy.

Juz odstepnieš sam od siebie prawie/
 A blad nachodzi cie w kazdey twey sprawie.

Quum discesserit homo à charitate summi Dei,
 à se ipso discessit.

A przetož miłosć prawa zachowaymy/
 Chytrey poganom zdraadnym zaniechaymy.

Niechay Pan swozna wierne po szerosci/
 A obtudnié zachowa w ich zlosci.

Diligamus nos inuicem quia charitas ex Deo est.

Ioan: 1. cap:

Castitas, Czystość.

W By byly czyste w pracy rece twoie/
 Odwracay kryi oczy nienezciwie swodie.

Bo tak sie pacze nienezciwych rzeczy/
 Przed ktoremu dusze trzeba miec na pieczy.

Ve munda sit manus in operatione, à lasciuiia voluptatis, deprimendi sunt oculi, quasi quidam raptores ad culpam. Grego: moral: super Iob.

Ute mo

Nie może sie ciała swowolne zepsować/
 Kiedy sie nasz umysł czysto będzie chować/
 Ob myśli nieczystych dusza będzie prozna/
 A ciała zaniecha nieczystota różna.

90. Non potest caro corumpi nisi prius corruptus fuerit animus, munda namque à cogitatione anima, caro non peccat. Isidorus.

Alcè powiedam tu słowy świętego/
 Sama czystota nigdy ciała twego
 Nie zbawiś krom cnot tych, bo sprawy wszelkie
 Broma czystoty, tak maie tak wielkie/
 Nie mogą być w swej mierze doskonałe/
 Na te pamiętaj wszystkie beda trwałe.

Hoc solum nunc dico, quod quomodo absque ceteris operibus, virginitas sola non saluat, sic omnia opera absque virginitate, puritate, continentia, castitate, imperfecta sunt. Grego:

Quæst: 5. lib: 33.

Clementia, Czystałość.

Nie chwalebniejszego, nie przystoniejszego meżowi dobrze
 Jako sie dać oblagać, także pretko okazać czteku upadnie
 Nihil laudabilius, nihil magno viro & præclaro
 dignius placabilitate atque clementia.

Seneca de clementia.

Wielkie przykłady masz na Lwie w tey mierze/
 91. Ktory pod swoa moc pokornych nie bierze,
 Na meze jest zły, a żonom folguie/
 Dzieciom srogosci swej nie okazuje.

Clementiæ multa sunt indicia in leonibus, pro-

stratis parcunt, in viros magis quam in feminas
seuiunt, infantes non nisi in fame perimunt, nec
à misericordia separantur. Solinus lib: 4. cap: 8.

Upizetoz Krolom/ Kiszetom y Pánom/
Wszelkietey zwierzchności to należy stanom e
Okazac łaskę w każdzey krzyrodzie swoiey/
W srogosci dlugo nie zostaway twoiey.

Regia crede mihi res est, succurere lapsis,
Conuenit & tanto, quantus es & ipse, viro.
Ouidius de ponto lib: 1. Elogia 9.

Ba y Seneká wspiera go w tey sprawie/
Krolowi wshytkiem należy łaskawie
Okazac twarz swa/ zrolaszczá vpádlemu/
W nawietrszey winie swoiey poddánemu.

Nullum magis decet clementia quam principem
Seneca.

Consuetudo, Zwyczaj.

W zachowanie z nauka obyezate rodza/
A w czym sie kto zwyczajá z tym do grobu wodza.
A tak nasz dobry zwyczaj niechay w dobrym rosćie/
Zlemu droge okazmy ná przedpletle proście.

Educatio & disciplina mores facit, & id sapit v-
nusquisq; quod didicit, itaq; bona consuetudo
excudere debet, quod mala instruxit. Isidorus.

Chwalebny zwyczaj ten ktory nie skodzi/
A od porzadku Cyrkwie nie odwodzi.
Ktora jest matka własna naszey wiary/

92. Samá swietego Duchá darwa dary.
Consuetudinem laudamus quæ tamen contra fi-

dem Ca-

dem Catholicam nihil vsurpare dignoscitur.

August: ad Casulanum p̄sb: distinct: 11.

Niech wstepnie zwyczaj swietey prawdzie/

Tá dowod predko nie omylny náydzie.

A wymysl ludzki krom Duchá swietego

Woli, niech nie ma tu miejsca żadnego.

Veritati manifestata consuetudo cedat veritati.

idem de vnico baptismo.

Sprawy złe głupie z przyrodzenia rosta/

A ida śmieie swoia droga prosta.

Drudzy też ku nim z wporu powstają/

A takci sobie za zwyczaj je mają.

Operationes malæ bestię sunt ex natura, operationes verò prauorum & malorum hominum, ex consuetudine. Aristot: lib: 7. Ethicorum.

Contemptus, Wzgárdá/

lekke vważenie.

Czy rozumiesz żeś nádal te gebe tak buczno/

A wolaś, rozkazuiesz wšytkim iákos buczno?

Czy rozumiesz te dziewá co wzrosł wielki máia/

Je wiek nieprzeżyty tu ná swiecie trwają?

Wšytko to co sie rodzi y roście ná ziemi/

Jedná godzina potrze y spetnie odmieni.

Quid tu ignoras, arbores magnas crescere diu?
vna hora extirpari. Quint: Curt: de gestis Alex: M.

93. Bo coś dzisia zač jest wšysey to widziemy/

Co intro zač bedziesz ostrzedz nie vmiemy.

A ty sam nieboże nie wiesz, vez sie pilnie/

Takci dawa ráde Grzegorz nieomylnie.

Swieta

Świeta od świętego/ temu wierz/ przestroga/
 Bo stoiać przed Panem wszytko wie od Boga.
 Timendū itaq; est, ne etiam nobis cadētibus sur-
 gat qui nobis stātibus irridetur. Greg: lib: 25. mo:

Conuersatio. Obcowanie z kim abo zabawa.

Różnych powinnościach meżowi dobremu/
 Kościotowi w służbie podać sie świętemu/
 Jako rozkazu niechay sie tak rzadzi/
 Stad nauki biorąc nigdy nie zabładzi.
 Kade Augustyna ma na to świętego/
 Ktoż kiedy omylon jest w nauce tego?

In diuersis obseruationibus nulla disciplina me-
 lior graui & prudenti Christiano, nisi vt eo mo-
 do agat quo agere viderit Ecclesiam. August:
 de doctrina Christiana.

Bo nagromadzcie wiernych Kościot święty
 Należy y z tey samey jest tak wzięty/
 Nie różnym/ ale jednostaynym duchem/
 Swornym iak ciato jednym członkow ruchem
 Ma sie sprawować/ w czym święty przestroge
 Czini/ ktora tu ia przyppomnieć moze.

Sancta Ecclesia consistit in vnitate, sicut corpus
 in vnitate membrorum. Grego: moral: lib. 19.

Z dobrych spraw statych iako Dziec święty/
 A serce y sam mowi bywa wzięty/
 Zgodnie nie różnie w sercach naszych sprawy/
 A stalt w káznia y zmysłow postawy.

Cor hominum de operum ostenditur qualitate,

& for-

& formas mentium, species detegit actionum.

Leo Papa in quodam sermone.

Tak záwsienam żyć záiste potrzeba/

Jak gdyby pátrzył ná nas sam Bog z nieba/

Tak myśli náše moderować k temu/

Jakby sie dziwił sam sercu nászemu.

Bo wiemy nie ma swiát nic tak skrytego/

Coby przed okiem zakrył wsechmocnego/

To ná przestroge Seneká zostáwił/

Checa by sie każdy cnota iak on báwił.

Sic certé viuendum ut tanquam in conspectu uiuamus, sic cogitandum tanquam aliquis in pectus nostrum intuitum trahere possit. Quid enim prodest ab homine aliquid esse secretum, quum nihil Deo clausum sit? Seneca 83. Epistola.

Conuersio, Návrocenie.

Chceli estowiek by co zácz byl/

Niechby k temu co go stworzył/

Wszystkim sercem sie návrocil/

Stych rezynków w sobie strocił.

Gdy go opuści dziebnie/

Z nim bedac ciepłá dosięgnie.

Od tego dostawa wsego/

Niech pilnuie láski iego.

Tak mu szesćcie sluzyc bedzie/

94. Niechby Pan serce osiedzie.

A przeto chceli z nim siedziec/

Nla o nim każdy czas wiedziec.

To rada Augustynowa/

A prawdziwe iego stowa.

Vt sit homo, aliquid conuertat se ad illum à quo
 creatus est, recedendo enim frigescit, accedendo
 feruescit, recedendo tenebrescit, accedendo cla-
 rescit: à quo enim habet vt sit apud illum, habet
 vt bene sit. Ergo qui vult simul esse cum DEO,
 non ab illo recedat, sed ad illum accedat.

super Psal: 7.

Każdy czas ł niemu nawrócić sie możesz/
 Gdy to wezmysz duszy swey pomożesz,
 Lotr sie na krzyżu upamiętał w złości/
 A zaraz dostał w Kain ośiadtosci.

Nunquam est fera conuersio, latro de cruce tran-
 sijt ad paradisum. Hiero: in Epistola ad Letan:

A iakoz bracie chcesz mieć przystęp ł niemu/
 Day Grzegorzowi wiare w tym swietemu,
 Czym zbyli łaski onych dwote ludzi/
 Ten zaś postepał ł niey do Pána wludzi,
 Pycha/ łakomstwo z Kain nas wygnata/
 Bo gdy nam owoc piekny wkazata,
 Tachcialsie sie nam dlugo mu folgować/
 Musielismy go zarazem skostować,
 Przetoż tak czynić ten to swiety radzi/
 W tym go posluhać za prawdę nie wadzi ł
 Co nam porusza tego nie wzgardzamy/
 A żadzam naszym obrotku wymazamy,
 Wścigaymy tego łakomego ośta/
 Aby nas łaska vtrácona dosta.

A regione nostra superbiendo, inobediendo, vi-
 sibilis sequendo, cibum vetitum gustando, dif-

cessi-

cessimus : sed ad eam necesse est flendo , obediendo, visibilia contemnendo, atq; appetitum carnis refrenando redeamus. Gregorius homil: 10.

Cor siue mens. Serce/ abo smysl náš.

B Jedá estowiekú sercá dvoístego/
Wypada táki z táki Boga swego.
Bo iedne czústke zostáwuje pánu/
A druga oddá co wietša sá sám.
Pan porušený bedac gniewem stógiem/
Sam odstepnie/ czarta mu dá bogiem.

Væ duplici corde hominibus , partem faciunt Deo , partem diabolo , iratus Deus quia sit ibi pars diabolo, discedit & totum diabolus possidet. August: super Ioannem.

Bog wszechmogacy ták serce zepsnie/
Gdy od estowiekú prze grzech odstepnie/
Przebywájac w nim czyni mu nápráwe/
Wytáwia wselkú nieporzadná spráwe.
Nie žádná woyna przytca go boinie/
Tylko tym sámym je go odstepnie.
Dostyc ma ná tym kiedy go odeydzie/
95. Bo wshytet nierzad do niego sie zeydzie.

Omnipotens Deus cor humanum destruit cum relinquit, & edificat cum replet, neque enim humanam mentem debellando destruit, sed recedendo, quia ad perditionem suam sufficit sibi

dimissa. Hieronymus super Mattheum, cap: 5.
vbi thesaurus tuus.

A przeto mowi on Biskup slachetny/
Błogostawiony na sercu niespetny:
Bo nie ogyma Pana ogladamy/
Sercem czystotnym gdy mu je oddamy.

Beati mundo corde, non exterioribus oculis sed
corde videbitur Deus. August: de verbis Dñi.

Cupiditas, Chciwość.

Rzech rzeczy ludzie zwykli sie domagać/
Bogactwo/ roskosy/ rzedy sie wzmagac.
Niewiesz Bogactwa zlosci wielkie ptodza/
Roskosy takze marnosci w nas rodza.
Zas dignitarstwa/ wysokie rzedy/
Coz sa inego tylko prozne bledy?
Bogactwa chciwość wietrza rozmnażaja/
Dugie wseteczność wielka ciatu daia.
Kastelanie do pychy/ do chluby/
Przywodza ciato y dusze do zguby.
To Ociec swiety iasnie okazuje/
Zginie kto sie w tych skutkach delectnie.

96. Tria solent maximè homines affectare,
opes, voluptates, honores; de opibus prava,
de voluptatibus turpia, de honoribus vana
procedunt. nam opes generant cupiditatem & auaritia-
m, voluptates pariunt gulam & luxuriam,
honores nutriunt superbiam & iactantiam.
Innocent: de vilitate condit: huma:

Bo gdy

Bogdy bogactwa rozszerzyć myślimy/
 Pieniężmi skryzynie swe nasypać chcemy.
 I osieść ziemię pomysłamy chciwie/
 W tym nas ostrzega Ambroży życzliwie.
 Gdy na bogactwa myśl swa nasadzimy/
 Już sprawiedliwość święta otrącimy.
 Już dobrodziejstwa które ludziom rosty/
 Na marną stronę gódziesz w kat od nas posły.

Quum augere peccuniam, occupare terram possessionibus cupimus, praestare diuitijs, iusticiae formam exuimus, beneficentiam communem amittimus. Ambrosius de offic.

Decima, to jest/ Dziesięcina.

Każdy pan tręścić ludzie nie śstawie/
 Nie dasli mu ty, on cie da w zastawie
 Czartom drapieżnym, towarzyszem będziesz/
 I drapieżnikow na swoy zbior nabędziesz.
 Żołnierze na cie wzbudzi drapieżliwe/
 Gdyś slugi wzgardził ty tego prawdźliwe.

97. Haec est Domini iustissima consuetudo, ut si tu illi Decimam nō dederis, tu ad Decimam reuocaberis, id est, quae est decima pars Angelorum associaberis, dabis inquit impio militi, quod non vis dare Sacerdoti. Augustinus.

Ono pan suchay iako gromił Żydy/
 Ktorzy mu przyszli do wielkiej ohydy:
 Jeszcze nie dali Dziesięcin pierwiżny/
 Dla tego też świat wam nie będzie żynny.

Wy mnie pewniemy tey trochy bronicie/
 Sobie porzuci bym wielkie tracicie i
 A temu wierzcie ze tylko dla tego/
 Ze dac niechcecie to co jest moiego.
 A tak sie z Panem co przedsey zgadzaemy/
 To co jest iego z checia mu oddaemy.
 A on nam wsego da hojne rodzacie/
 Odmieniami my w nas zte obycaie.

Quia non dedistis Decimas & primitias, idcirco
 in penuria & fame maledicti estis, quia dum par-
 ua subtrahistis vbertatem possessionum vestra-
 rum, & totam abundantiam frugum perdidistis,
 sciatis vos idèò perdidisse abundantiam, quia
 fraudastis me parte mea, moneo igitur vt redda-
 tis mihi mea, & ego restituum vobis vestra.

idem Augustinus,

Groz masi iesli dasi Panu co iego/
 Badz pewien takiey nagrody od niego i
 Sboza otwirosc pola twoe osiedzie.
 Dusza krolestwo/ ciato zdrowe bedzie.
 Dasz Dziesiaciny posluhay nagrody/
 Jaki pozytek odniesiesz za skody i
 Duszy y ciatu takze zysk odniesiesz/
 Ziemskie/ niebieskie dary im przyniesiesz.
 Bo ten co moze dac wश्यko co trzeba/
 Godzien miec z nami czastke tego chleba.

Si Decimam dederis, non solum abundantiam
 fructuum recipies, sed etiam sanitatem animae &
 corporis consequeris, quia Decimas dando &

terrena

